

AIJA SAARI & VILJA SIIPIÄ
Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry, 2018

VAMMAISUUS, TERVEYDENTILA JA TOIMINTAKYKY

LIIKUNTAJÄRJESTÖJEN YHDENVERTAISUUS- SUUNNITELMISSA

Tiivistelmä

Saari, Aija & Sipilä, Vilja. Vammaisuus, terveydentila ja toimintakyky liikuntajärjestöjen yhdenvertaisuussuunnitelmissa. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry, 2018

Raportissa arvioidaan valtion avustusta saavien liikuntaa edistävien järjestöjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmia liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden osallistumisen näkökulmasta. Tavoitteena on tuottaa tietoa järjestöjen yhdenvertaisuustyön kehittämisen tueksi. Aineistona ovat vuosina 2015–2018 laaditut 117 liikuntajärjestön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat.

Dokumenteista 101:ssa (86 %) mainitaan vammaisuus, terveydentila ja toimintakyky. 84 prosenttiin dokumenteista on kirjattu konkreettisia esimerkkejä liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden osallistumiseen liittyen. Useimmin (89 %) mainitaan esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät näkökulmat, ongelmat tai kehittämistarpeet. 85 dokumentissa (73 %) mainitaan erityisryhmille tai liikkumis- ja toimintaesteisille kohdennetut palvelut kuten vammaisurheilu. YK:n vammaissopimuksen mukaiseen kaksoisstrategiaan viittaavia toimenpiteitä on kirjattu 50 suunnitelmaan (43 %). Vain 15 liikuntajärjestöä (13 %) on huomionnut liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden yhdenvertaisuuden työelämässä tai erilaisissa vapaaehtoisrooleissa.

Liikuntajärjestöjen olisi hyvä päivittää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmansa vähintään kolmen vuoden välein. Yhdenvertaista osallistumista tulee tarkastella palveluiden lisäksi työnhakijan ja työntekijän näkökulmista, mukaan lukien liikkumis- ja toimintaesteiset henkilöt. Erityisryhmille kohdennettujen palveluiden lisäksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan tulee kirjata myös keinot, joilla edistetään järjestön yleisten palvelujen käyttöä (valtavirtaistaminen).

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi selvittää liikuntajärjestöjen suunnitelmadokumenttien nykytila ja sen jälkeen siirtää arvioinnin painopistettä toimenpiteiden seurantaan. Olympiakomitean yhdenvertaisuutta koskeva ohjeistus tulee päivittää. Vammaisurheilun ja soveltavan liikunnan järjestöjen tulee koordinoida yleisille liikuntajärjestöille suunnattuja tukitoimia nykyistä paremmin.

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	2
SELVITYKSEN TAUSTA JA TAVOITE	4
LIIKUNTAJÄRJESTÖJEN YHDENVERTAISUUSSUUNNITTELU	5
VAMMAISUUS, TERVEYDENTILA JA YHDENVERTAISUUSSUUNNITTELU	7
Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus	8
Kohtuulliset mukautukset	9
Positiivinen erityiskohtelu	10
Vammaiskilpaurheilu	10
Osallistumisen kaksoisstrategia	11
ESTEETTÖMYYS JA SAAVUTETTAVUUS	12
MITEN AINEISTO KOOTTIIN JA MITÄ SE KÄSITTÄÄ?	14
AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYYSI	15
TULOKSET	16
1. Löytyykö mainintoja vammaisuudesta, terveydentilasta tai toimintakyvystä?	16
2. Mitä toimenpiteitä suunnitelmiin on kirjattu?	17
3. Onko huomioitu vammaisurheilu, erityisliikunta tai soveltava liikunta (positiivinen syrjintä)	20
4. Löytyykö osallistumisen kaksoisstrategiaa?	22
5. Vammaisten työntekijöiden tai vapaaehtoistoiminnan yhdenvertaisuus	22
YHTEENVETO	23
Näkyykö liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden osallisuus liikuntaa edistävien järjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa?	23
Miltä liikuntaa edistävien järjestöjen yhdenvertaisuustilanne näyttää suunnitelmien valossa?	24
Suositukset	25
LÄHTEET	27
LIITTEET	30
LIITE 1: Aineiston hankinta	30
LIITE 2: Verkkoaineisto	33
LIITE 3: Tulokset järjestöittäin	35

SELVITYKSEN TAUSTA JA TAVOITE

Tässä raportissa tarkastellaan vammaisuutta, toimintakykyä ja terveyttä liikuntaa edistävien järjestöjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmissa. Tavoitteena on selvittää millaisia asioita liikuntajärjestöt ovat kirjanneet tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiinsa ja millaista tukea yhdenvertaisuuteen liittyvässä työssä tarvitaan. Tarkastelun kohteena ovat opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusta saavien liikuntaa edistävien järjestöjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat vuosilta 2016–2018. Arviointi on rajattu vammaisuuteen, terveydentilaan ja toimintakykyyn. Muita syrjintäperusteita, kuten esimerkiksi sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin, ikään, seksuaaliseen suuntautumiseen, etniseen taustaan, kieleen tai elämäntilanteeseen ei ole tarkasteltu. Katsaus täydentää Olympiakomitean tilannekatsausta liikuntaa edistävien järjestöjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmista, yhdenvertaisuustyön jalkauttamisesta ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta ja seksuaalisesta ja sukupuolisesta häirinnästä (Olympiakomitea 2018).

Uudistettu tasa-arvolaki ja kokonaan uusi yhdenvertaisuuslaki tulivat voimaan 1.1. 2015. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) viittaa sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Sen tarkoituksena on vähentää sukupuoleen liittyvää syrjintää ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa yleensä ja erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) puolestaan viitataan muihin tekijöihin, jotka voivat asettaa ihmisiä tai eri väestöryhmiä eriarvoiseen asemaan yhteiskunnassa. Yhdenvertaisuuslain mukaan niin viranomaisilla, koulutuksen järjestäjillä kuin työnantajilla on velvollisuus arvioida ja edistää yhdenvertaisuuden toteutumista toimintaympäristössään. Edistämistoimenpiteiden tulee olla tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansallisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa liikuntaa ja huippu-urheilua rahapelitoiminnan tuotoista ja budjettivaroilla. Valtionapukelpoisten liikunta- ja urheilujärjestöjen toimintaa arvioitaessa ja avustuksen määrää harkittaessa otetaan huomioon liikuntaa edistävän järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö toteuttaa liikuntalain tavoitteita sekä liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita, noudattaa Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä ja edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Uuteen liikuntalakiin (390/2015) kirjattiin urheilutoimijoiden velvoite huomioida yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toiminnan lähtökohtina. Vuoden 2016 valtionapuhakuprosessin yhteydessä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma oli ensimmäistä kertaa liikuntajärjestöjen vuosittaisten avustusten määrään vaikuttava arviointikriteeri.

Tässä raportissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta käytetään pääosin käsitettä yhdenvertaisuussuunnitelma, koska vammaisuus, terveydentila ja toimintakyky kuuluvat syrjintäperusteina yhdenvertaisuuden alueelle. Analysoitavista dokumenteista (asiakirjoista) käytetään nimeä yhden-

vertaisuussuunnitelma. Vammaisuuteen, toimintakykyyn ja terveydentilaan viitataan myös puhumalla esimerkiksi vammaisista tai liikkumis- ja toimintaesteisistä henkilöistä. Liikuntaa edistävästä järjestöistä puhutaan myös liikuntajärjestöinä, ja tekstissä niistä voidaan puhua myös ilman Suomen etuliitettä (esim. Uimaliitto ja Olympiakomitea).

Selvityksen tekijä Aija Saari toimii VAU:n tutkimuspäällikkönä ja liikunnan yhteiskuntatieteiden opiskelija Vilja Sipilä puolestaan toimi VAU:ssa harjoittelijana kesällä 2018. Raportin aluksi kerrataan liikuntajärjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua ohjaavat lait ja velvoitteet, josta siirrytään tarkastelemaan liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden osallistumista ja esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Seuraavaksi käydään läpi aineiston hankinta ja käsittely ja esitellään tulokset. Raportin loppuun on koottu keskeiset johtopäätökset ja kehittämissuhteet.

LIKUNTAJÄRJESTÖJEN YHDENVERTAISUUSSUUNNITTELU

Liikunta ja urheilu on Suomen suosituin vapaaehtoisliike. Yli puoli miljoonaa suomalaista toimii liikunta- ja urheiluseuroissa erilaisissa vapaaehtoistehtävissä. Aktiivisten seurojen määrän arvioidaan olevan jotakin 6 000 ja 10 000 väliltä. Liikunnan valtionavun piirissä vuonna 2018 oli 124 liikuntajärjestöä. Liikuntasektorilla työskentelee jopa yli 25 000 päätoimista henkilöä, joista OKM:n tukemissa liikuntaa edistävässä järjestöissä noin 1 400–1 500 henkilöä (Lehtonen, 2018).

Yhdenvertaisuuslain sisällöt liittyvät yhdenvertaisuuden edistämiseen, syrjinnän kieltoihin sekä syrjinnän uhrin oikeusturvaan. Yhdenvertaisuuden edistämismääräykset koskevat yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä sekä työnantajia. Työnantajalla, jonka palveluksessa on säännöllisesti vähintään 30 henkilöä, on myös oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuuden arviointi voi sisällöllisesti jakautua syrjinnän tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen. Syrjinnän ilmenemistä voidaan arvioida sekä henkilöstöpolitiikassa että toiminnassa. (Yhdenvertaisuus.fi.)

Yhdenvertaisuussuunnitelma on liikuntaa edistävän järjestön tekemä suunnitelma siitä, kuinka se työnantajana ja omassa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäisee sekä puuttuu syrjintään. Sen tavoitteena on parantaa liikuntajärjestön yhdenvertaisuutta. Keskeistä ovat syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen, toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi, yhdenvertaisuutta edistävät toimenpiteet ja osallisuuden lisääminen. Siinä määritellään liikuntajärjestön yhdenvertaisuustyön tavoitteet, sisällöt, keinot ja tulosten seuranta. Suunnitelma voi olla erillinen dokumentti tai osa jotain muuta suunnitelmaa, kuten tasa-arvosuunnitelmaa tai työsuojelutoimintaohjelmaa. (Sisäasiainministeriö 2011; Oikeusministeriö.)

Yhdenvertaisuusasioita koordinoi aluksi sisäasiainministeriö (nykyisin sisäministeriö), joka julkaisi Yhdenvertaisuussuunnittelun oppaan (2010) ja urheilu- ja nuorisojärjestöille suunnatun yhdenvertaisen järjestötoiminnan Kop kop – pääseekö sisään? -oppaan (2011). Koordinointivastuu siirtyi vuonna 2013 oikeusministeriölle, joka julkaisi Yhdenvertaisuuden arvioinnin oppaan vuoden 2015 lopussa. Uusien

lakien voimaantumisen myötä yhdenvertaisuuden edistämisen- ja seurantavastuu on jakautunut eri ministeriöille. Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti valtion liikuntaneuvostoon yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaoston kaudelle 2015–2019. Tavoitteena oli nostaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokysymykset vahvemmin mukaan liikuntapoliittiseen keskusteluun ja vahvistaa seurantaa ja arviointia (Pyykkönen 2016).

Valtionapukelpoiseksi järjestöksi voidaan hyväksyä sellainen rekisteröity yhdistys, jonka tarkoituksena on liikunnan edistäminen ja joka toimii 2 §:ssä säädetyn tavoitteen mukaisesti. Valtionapukelpoisuutta harkittaessa otetaan huomioon järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. (390/2015.) Valtionavustukset perustuvat monopoliasemassa olevan rahapelitoiminnan tuottoihin. Siten ne ovat julkisia varoja ja niiden jakaminen on julkisen vallan käyttöä. (Halila 2016, 11.) Ministeriö edellyttää valtionapua hakevilta liikuntaa edistävilta järjestöiltä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaa oman toimintansa osalta. Mikäli liitolla ei ole tarvittavaa selvitystä (yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaa) eikä liitto noudata eettisiä periaatteita tai kansainvälisiä säännöksiä, voidaan järjestön valtionapukelpoisuus perua. (Pyykkönen 2016, 15.) Käytäntöä ryhdyttiin soveltamaan vuoden 2016 yleisavustuksen hakemisen yhteydessä. Jos suunnitelmaa ei vielä ollut valmiina, järjestöiltä edellytettiin kuvausta toiminnan tilasta ja niille annettiin aikaa toimittaa valmis suunnitelma vuoden 2017 alkuun mennessä. Ministeriössä toiminut työryhmä arvioi ja pisteytti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat 2017 hakuprosessin yhteydessä asteikolla 0–3, ja arvioinnissa saadut korkeat pisteet palkittiin valtionavun korotuksilla. Vastaavasti puutteellinen yhdenvertaisuussuunnitelma on voinut vaikuttaa valtionavustuksen määrään, mutta vain korotusta laskevasti. (Kurki 2018, 39–42.)

Vuoden 2015 lakien voimaan tulon jälkeen liikuntajärjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä on arvioitu useaan otteeseen. Miika Kyllönen kartutti Suomen urheilun eettisen keskuksen (SUEK) toimesta urheilukentän yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotietoa Samalla viivalla -selvityksellä (2017), ja Kaarle Kurki jatkoi lajiliittojen parissa kokoamalla pro gradu -työhönsä (2018) laajan ja perusteellisen katsauksen yhdenvertaisuussuunnittelun taustoihin ja nykytilaan. Samalla Kurki taustoittaa erinomaisesti valtion liikuntahallinnon ja lajiliittojen välistä suhdetta rakentaen pohjaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien systemaattiselle arvioinnille.

Salla Turpeisen ja Matti Hakamäen (2018) toimittamassa Liikunta ja tasa-arvo 2017 -katsauksessa sivutaan vuonna 2016 ministeriöön toimitettuja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Heidän mukaansa (ss. 71–72) vuotta 2016 koskevat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat olivat kolmasosalla järjestöistä hyvällä tai erinomaisella tasolla, kolmasosalla tyydyttävällä tasolla, ja kolmasosa ei ollut tehnyt suunnitelmaa tai se oli hyvin puutteellinen. Suurin osa liitoista oli aloittanut työn toteuttamalla yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokyselyn henkilöstölle ja luottamushenkilöille, jonka jälkeen asiaa on käsitelty useimmissa liitoissa hallitustasolla sekä liiton eri tiimeissä/työryhmissä. Joissain liitoissa prosessia on kuljetettu rinnakkain strategiatyön kanssa samoja työryhmiä hyödyntäen ja yhteisellä aikataululla. Kaikissa liitoissa on pidetty tärkeänä, että toimenpiteet kirjataan heti osaksi toimintasuunnitelmaa. Suunnitelman tarkoituksenmukainen päivittäisrytmi on vaihdellut eri liitoissa 1–3 vuoden välillä, ja arviointia on tehty vuosittain. Suunnitelman tekemiseen on nimetty liitoissa 1–2 vastuuhenkilöä ja/tai työryhmä, jossa on hallituksen ja usein myös seurojen edustaja. Tilannekartoituksen aineistoa on kerätty kyselyjen lisäksi toimintakertomuksista, toiminnan rekistereistä ja tilastoista sekä eri työryhmissä keskustelemalla. Hakamäen ja Turpeisen mukaan jo pelkkä prosessin käynnistäminen on synnyttänyt keskustelua ja vaikuttanut toimintaan.

Liikunnan ja urheilun järjestökentällä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset olivat ensin SLU:n (Suomen Liikunta ja Urheilu ry), ja sittemmin Valon (Valtakunnallinen liikuntajärjestö) vastuulla kunnes se fuusioitui Olympiakomitean kanssa liikunnan ja urheilun keskusjärjestöksi (Olympiakomitea) vuoden 2017 alussa. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö käynnistyi vuonna 2004 SLU:n Reilun Pelin periaatteista, ja keskustelu on jatkunut syyskokouksissa (mm. Valo 2013). Urheiluyhteisön reilun pelin ihanteet ja tavoitteet -asiakirja päivitettiin syksyllä 2018 ja hyväksyttiin jäseniä sitovaksi eettiseksi säännöksi Olympiakomitean syyskokouksessa 24.11.2018. Valo (nykyisin Olympiakomitea) on tukenut jäsenjärjestöjensä suunnitteluprosesseja järjestämällä yhdenvertaisuusklinikoita ja tarjoamalla nykytilan kartoittamiseen soveltuvan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyn jäsenjärjestöjensä käyttöön.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tilanteesta Olympiakomitean jäsenjärjestöissä on valmistumassa selvitys, joka perustuu Olympiakomitean keväällä 2018 toteuttamaan kyselyyn. Siihen vastasi 97 liikuntaa edistävää järjestöä. Niistä lähes kaikki (97 %) vastasivat että niillä on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Neljäsosa vastaajista kertoo, että he ovat ottaneet suunnitelman vahvasti osaksi toimintaa: suunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään johdonmukaisesti, ja järjestöllä on kohdennettuja toimenpiteitä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi. (Olympiakomitea 2018.) Kyselyssä selvitettiin myös yhdenvertaisuustyön jalkauttamista ja sukupuolten välistä tasa-arvoa ja seksuaalista ja sukupuolista häirintää. Kyselyn laajempi raportti ei ole tätä kirjoitettaessa vielä ilmestynyt.

VAMMAISUUS, TERVEYDENTILA JA TOIMINTAKYKY

Kun puhutaan liikkumis- ja toimintaesteisistä henkilöistä (vammaisista) on hyvä huomioida, että näihin erityisryhmiin kuuluu jopa viidesosa väestöstä. Suppeimmillaankin määriteltynä vammaisuus koskettaa noin 10–15 prosenttia väestöstä. Liikkumis- ja toimintaesteisillä tarkoitetaan henkilöitä, joilla vamma tai sairaus rajoittaa pysyvästi tai tilapäisesti kykyä liikkua, toimia, hahmottaa, suunnistautua, muistaa, ymmärtää tai kommunikoida. Liikkumis- ja toimintaesteisiä ovat esimerkiksi liikuntavammaiset, näkövammaiset, kuulovammaiset, kehitysvammaiset sekä sairauden vuoksi liikkumis- ja toimintaesteiset eri-ikäiset henkilöt. Liikkumis- ja toimintaesteisillä henkilöillä osallistumisen esteet ovat hyvin monenlaisia. Ne voivat liittyä asenteisiin tai olla tiedollisia ja fyysisiä, kuten esteelliset tilat, joten niiden ratkaisemiseksi tarvitaan monenlaisia toimenpiteitä. Heikentyneen toimintakyvyn aiheuttama haitta riippuu toimintaympäristöstä. Mitä esteettömämpi ympäristö, sitä vähemmän heikentyneestä toimintakyvystä on haittaa yksilön toiminnalle.

Heikentynyt toimintakyky ei ole välttämättä ikäsidonnaista, mutta ikääntymiseen liittyy toimintakyvyn heikkeneminen. Väestön ikääntyminen tuo haasteita, mutta myös avaa uusia mahdollisuuksia liikuntaa toteuttaville organisaatiolle. Liikkumis- ja toimintaesteisissä henkilöissä piilee suuri vapaaehtoisresurssi ja asiakaspotentiaali, ja osalle liikunnasta voi tulla ammatti. Liikkujan näkökulmasta fyysinen aktiivisuus on väline toimintakyvyn ylläpitoon. Harrastaminen itsessään tuo esimerkiksi hyvää oloa ja ystäviä ja lisää sosiaalista pääomaa. Vammaiselle urheilijalle liikunta ja urheilu tarjoavat väylän kasvaa mahdollisuuksiensa mittaiseksi urheilun eri tasoilla ja luoda uraa esimerkiksi huippu-urheilijana.

Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden kehittämistä liikuntajärjestökentällä voidaan karkeasti hahmotella kahdesta näkökulmasta. Työnantajanäkökulmasta yhdenvertaisuustyö kohdistuu liikunta- ja urheilujärjestöihin työllistymiseen, työntekijöiden liikkumisen ja toimimisen esteiden huomiointiin, kohtuullisiin mukautuksiin ja esteettömyyteen. Lain noudattamisen valvonta työelämää koskevissa yksittäistapauksissa kuuluu työsuojeluviranomaisille. Palvelujen näkökulmasta selvitetään, miten vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuusnäkökulma on otettu huomioon järjestön toimintojen järjestämisessä. Yhdenvertaisuuslain noudattamisen valvonta ja yhdenvertaisuuden toteutumisen seuraaminen ja syrjinnän ehkäisy kuuluu yhdenvertaisuusvaltuutetulle. Esimerkiksi tätä kirjoitettaessa yhdenvertaisuusvaltuutetun käsittelyssä on tapaus, jossa yhdenvertaisuusvaltuutetulta on pyydetty lausunto, syrjiikö Suomen Urheiluliitto vammaishuippu-urheilijoita kisamaksuja koskevassa käytännössään.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus

Vammaisten henkilöiden kohtelua ohjataan yhdenvertaisuuslain lisäksi myös YK:n vammaissopimuksella, jonka Suomi allekirjoitti keväällä 2016. Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty YK:n yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja tulivat Suomessa voimaan 10.6.2016. Se on saatettu voimaan asetuksella (27/2016), ja se on valtioita velvoittava ja sitova asiakirja. Osallisuus, syrjintäkielto, esteettömyys ja saavutettavuus ovat vammaissopimuksen johtavia periaatteita.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta (VANE) on perustettu sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen YK-sopimuksen kansalliseksi koordinaatiojärjestelmäksi. Neuvottelukunnan tehtävänä on helpottaa sopimuksen kansallista täytäntöönpanoa valtionhallinnossa. Yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvotaan kansainvälisesti sopimuspuolten vammaisten henkilöiden oikeuksien komitealle määraajoin toimittamin raportein. Ensimmäinen raportti on tehtävä kahden vuoden päästä yleissopimuksen voimaantulosta. Tämän jälkeen raportointi tapahtuu joka neljäs vuosi.

Yleissopimuksen artikla 30.5 koskee vammaisten henkilöiden yhdenvertaista osallistumista virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan¹. Sen keskeisenä ajatuksena on mahdollisuuksien tasa-arvo. Liikkumis- ja toimintaesteisillä henkilöillä tulee olla mahdollisuus valita yleisen ja kaikille avoimen ryhmän (osallistumisen, palvelun) ja erityis- tai soveltavan liikunnan (vertais- tai toimintakykypohjaisen, vammaisurheilun lajin) väliltä tai halutessaan osallistua molempiin. Eikä riitä, että pääsee mukaan, siellä pitää myös pystyä toimimaan (tosiasiallinen tasa-arvo). Valtion vastuulla on valvoa, että asiakirjan esityksiä noudatetaan. Liikunnan vastuualueella siitä vastaa OKM. STM:n julkaisemassa kansallisessa toimintaohjelmassa (2018) OKM sitoutui kiinnittämään nykyistä enemmän huomioita yhdenvertaisuuden toteutumiseen ja käytäntöön viemiseen avustuskokonaisuuksissa ja informaatio-ohjauksessa (toimenpide 69, sivut 58–59).

1 Yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista, artikla 30.5 todetaan seuraavasti (27/2016): Jotta vammaiset henkilöt voisivat osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla: a) kannustetaan ja edistetään vammaisten henkilöiden mahdollisimman laajaa osallistumista kaikille suunnattuun urheilutoimintaan kaikilla tasoilla; b) varmistetaan, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus järjestää ja kehittää vammaisille erityistä urheilu- ja virkistystoimintaa sekä osallistua siihen, ja tätä varten kannustetaan asianmukaisten voimavarojen, ohjauksen ja koulutuksen järjestämistä vammaisille henkilöille yhdenvertaisesti muiden kanssa; c) varmistetaan, että vammaiset henkilöt pääsevät urheilu-, virkistys- ja matkailupaikkoihin; d) varmistetaan, että vammaiset lapset voivat yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa osallistua leikki-, virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, mukaan lukien koulujärjestelmässä tarjottava toiminta; e) varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat palveluja virkistys-, matkailu-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintojen järjestäjiltä.

Kohtuulliset mukautukset

Kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joiden avulla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia muiden ihmisten tavoin. Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) asia määritellään seuraavasti:

Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi yhdenvertaisuuslain 1 momentissa tarkoitettun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.

Kohtuullisia mukautuksia voidaan tarvita työnhakutilanteessa ja vammaisen henkilön asioidessa tai hyödyntäessä järjestön palveluita, osallistumalla esimerkiksi tapahtumiin, koulutuksiin ja vapaaehtoistehtäviin. Liikuntatilanteissa kyse on yleensä terveen järjen käytöstä ja yksilöllisestä joustosta. Mukautus voi olla liikuntatapahtumaan osallistumisen mahdollistavan apuvälineen hankkiminen, henkilökohtainen avustaminen tai tapahtumatilojen uudelleenjärjestely. Jos liikuntatilaan on vain muutama porraskäytävä, se voidaan varustaa tilapäisellä luiskalla, tai vammaisen henkilön avustaja tai opas päästetään maksutta tapahtumaan.

Kohtuulliset mukautukset ovat eri asia kuin varsinaiset esteettömyystoimenpiteet, koska mukautukset ovat konkreettisessa tilanteessa henkilöä varten tehtäviä toimenpiteitä, esimerkiksi avustamista. Esteettömyystoimenpiteet puolestaan ovat yleisiä ja ennakkollisia, tyypillisesti pidemmälle meneviä ja niistä säädetään erikseen mm. rakennuslainsäädännössä. Mukautukset täydentävät esteettömyystoimenpiteitä ja yhdessä ne lisäävät saavutettavuutta. (Makkonen 2015.)

Mukautukset, joustot ja soveltaminen ovat toisaalta olleet vammaisurheilun ja soveltavan liikunnan ydintä jo vuosikymmeniä. Pyörätuolikelkkaajille tai käsipyöräilijöille voidaan antaa maratonille starttiaika ennen juoksijoita. Salibandyssä on sovellettu sääntöjä, jotta liikuntavammaisen nuori on voinut pelata kuudentena kenttäpelaajana maalin tuntumassa (Pesonen, 2000) tai kehitysvammaisen nuori voi hakea lupaa pelata ikäistään nuorempien joukkueessa. Näkövammaisen Jani Kallungin huippuaikoina judossa määrättiin ottelu alkamaan pystystä perusotteella, jos näkevän kilpailijan vastustajaksi sattuu näkövammaisen judoka. Nämä joustot on yleensä kirjattu sääntöihin, kun taas kohtuulliset mukautukset tehdään yksilöllisesti, tietyssä ajassa ja paikassa, ja mahdollistamaan kyseisen henkilön tosiasiallinen yhdenvertaisuus.

Kohtuulliset mukautukset koskevat vain vammaisia henkilöitä. Niiden epääminen katsotaan syrjinnäksi. Edellä kuvattujen muutosten ja järjestelyjen on siis oltava sellaisia, etteivät ne aiheuta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta järjestäjälle. Sellaisissa tilanteissa, joissa niistä voi koitua kohtuutonta taloudellista tai muuta merkittävää haittaa, kohtuullisia mukautuksia saatetaan evätä. (Jaakola 2018.)

Arvioitaessa mahdollisen syrjinnän toteutumista palvelun tarjoajan on kyettävä esittämään, että tilanteessa on pyritty selvittämään muita ratkaisuja (kohtuullisia mukautuksia)².

Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa tietyn syrjinnälle alttiin ryhmän asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, jotka tähtäävät tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseen eivätkä asteeltaan muodostu toisia syrjiviksi. Positiivisella erityiskohtelulla on oltava sekä perus- että ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja sen tulee olla tilapäistä, oikeasuhtaista ja suunniteltua. Suppeassa tarkastelussa positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan määräaikaiseksi suunniteltuja rekrytointiin, uralla etenemiseen ja oppilasvalintoihin liittyviä toimenpiteitä, joilla lisätään aliedustettujen ryhmien osuutta työpaikoilla, eri henkilöstöryhmissä ja oppilaitoksissa. Laajemmassa tarkastelussa positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla tuetaan eri ryhmien tosiasiallista yhdenvertaisuutta ja osallistumismahdollisuuksia eri elämänalueilla, jos samanlainen kohtelu ei ole johtanut yhdenvertaiseen lopputulokseen. Esimerkiksi kohdennetut liikuntaryhmät erityistä tukea tarvitseville lapsille voivat olla perusteltuja, jos tavoitteena on tarjota matala kynnys liikuntapalveluihin ja paikata puuttuvia liikuntamahdollisuuksia. Tällaisena paikkausliikkeenä positiivinen erityiskohtelu ei ole syrjintää.

Erillisiä palveluita kuten vammaisurheilun tai soveltavan liikunnan ryhmiä (erityisliikunta) voidaan osittain perustella myös positiivisella erityiskohtelulla. Kuntien liikuntatoimien kohdennettuja palveluja on Suomessa toteutettu liki puoli vuosisataa alkuun erityisryhmien, sittemmin erityisliikunnan ja nykyisin soveltavan liikunnan nimikkeellä. Integraation ja inklusion prosessien avainkysymys on, missä vaiheessa positiivinen erityiskohtelu ja kohdennetut palvelut arvioidaan tavoitteen saavuttamisen kannalta ylimitoitetuiksi, vammaisuudesta on tullut valtavirtaa ja normaalia, eikä kohdennettuja toimenpiteitä saati erillistä tukea enää tarvita. Liikunnan järjestökentän integraation prosesseihin voi perehtyä tarkemmin Aija Saaren selvityksissä (2015a; 2015b; 2011a; 2011b).

Vammaiskilpaurheilun yhdenvertaisuutta tulee tarkastella suomalaisia järjestöjä velvoittavien kansainvälisten sitoumusten valossa. Mitä lähemmäksi huippu-urheilua mennään sitä enemmän vammattomien ja vammaisten kilpaurheilulla (paralympiaurheilu) on yhteneväisyyksiä kuin eroja. Kilpaurheilu perustuu taidokkuuteen, parhaimpien valikointiin ja kyvykkyyden kehittämiseen. Paralympia- ja vammaisurheilussa kilpailukelpoisuus (eligibility) osoitetaan lisäksi luokittelemalla urheilija vamman ja toimintakyvyn perusteella. Luokittelulla pyritään siihen, että kilpailujen lopputuloksen ratkaisevat urheilulliset tekijät, ei vamman haitta-aste. Kilpailukelpoisuuden osoittaminen ja testaamisen käytännöt (luokittelu) voivat asiaa tuntemattomalle näyttäytyä syrjivinä, mutta ne perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin ja käytäntöihin. Luokittelukoodi velvoittaa paitsi Suomen Paralympiakomiteaa myös suomalaisia lajiliittoja ja VAU:ta. Esimerkiksi jokaisessa paralympialajia hallinnoivassa lajiliitossa luokittelutiedon tulee olla lajin verkkosivuilla, lajilla pitää olla nimetty yhteyshenkilö ja lisäksi lajin täytyy laatia selvä toimintamalli ja -ohjeistus lajin luokitteluun liittyen. (Saarinen, Kauhanen & Mononen 2018.) Näin edistetään vammaiskilpaurheilijan polulle hakeutuvien urheilijoiden yhdenvertaisuutta.

² Esimerkiksi tilanteessa, jossa huomattavasti muita hitaampaa vammaisuimaria ei voida turvallisuussyistä ottaa yhdellä radalla harjoittelevien kilpauimareiden harjoituksiin, ei ole kyse syrjinnästä, jos seura on tosissaan yrittänyt selvittää muita ratkaisuja, kuten hakea kunnalta lisää ratatilaa (yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiä 2.6.2016, henkilökohtainen tiedonanto).

Osallistumisen kaksoisstrategialla tavoitellaan inklusiota. Kaksoisstrategia perustuu vammaisten henkilöiden oikeuksista säädettyyn yleissopimukseen (27/2016). VAU:ssa tätä kaksoisstrategiaa kutsutaan yhdessä ja erikseen -periaatteeksi, jossa yhteinen-käsitteen alla voidaan toteuttaa yhteistyötä myös eri vamma- tai diagnoosiryhmien välillä. Myös valtionhallinto noudattaa kaksoisstrategiaa omassa toiminnassaan ja avustettavien järjestöjen suhteen (Pyykkönen 2016; Pyykkönen & Rikala 2018, 18). Soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun toteuttamista omassa järjestöissään ja ryhmissään tuetaan laajemman yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyön rinnalla. Tasapainoilua yhteisten ja erillisten palveluiden, valtavirtaistamisen ja positiivisen erityiskohtelun välissä perustellaan pyrkimyksellä lisätä tosiasiallista yhdenvertaisuutta.

Osallistumisen kaksoisstrategia on integraation prosessien työkalu. Esimerkiksi lajiitointegraatiossa on tietoisesti ja kolmikantasopimuksin (VAU, Paralympiakomitea, lajiilitto) siirretty vammaisurheilulajeja niihin lajiilittoihin, jotka vammattomien urheilussa muutenkin hallinnoivat kyseistä lajeja. 2000-luvun alkupuolella käynnistyneen muutoksen seurauksena noin puolet lajiilitoista vastaa lajinsa vammaisurheilusta tai järjestää palveluja erityisryhmiin kuuluville henkilöille (Saari 2015). Toisaalta vammaisurheilun ja soveltavan liikunnan järjestöissä (VAU, Paralympiakomitea, SoveLi jäsenjärjestöineen) järjestetään edelleenkin liikumis- ja toimintaesteisille harrastajille omia harrastusryhmiä, palveluita ja kisoja. Kaksoisstrategiassa on kyse siitä, että kohdennettuja palveluja järjestetään käsikädessä valtavirtaistamisen edistämisen kanssa.

Yhdenvertaisten mahdollisuuksien lisääntyminen edellyttää tasapainoilua näiden lähestymistapojen välillä samalla, kun määrätietoisesti lisätään kaikille avoimia liikkumisen, harrastamisen ja toimimisen mahdollisuuksia. Käytännössä se tapahtuu siten, että kaksoisstrategia on kirjattu valtionhallinnon suunnitelmiin, sen toteuttamista arvioidaan ja siihen kannustetaan esimerkiksi rahoituspolitiikalla. Yleisen liikunnan organisaatiot ottavat asteittain vastuun yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen liikunnan järjestämisestä kaksoisstrategia huomioiden. Vammaisurheilun ja soveltavan liikunnan toimijat tukevat yleisten liikuntaorganisaatioiden integraation prosesseja tiedottamalla, kouluttamalla, konsultoimalla, järjestämällä erilaisia yhteistapahtumia, mahdollisesti myös arvioinnilla ja seurannalla.

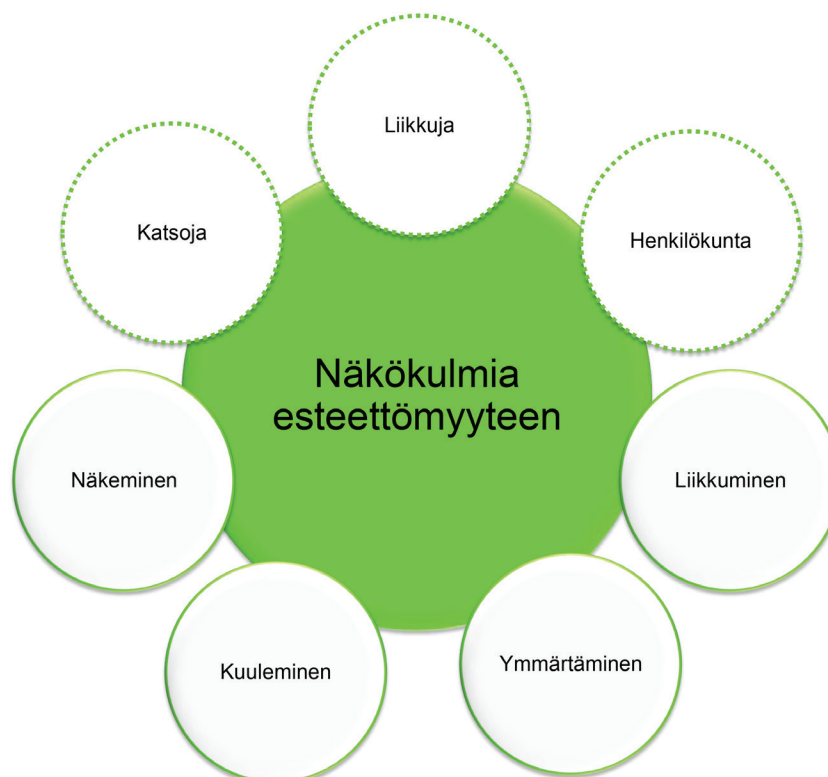
Inklusio on jatkuva prosessi, jossa pyritään vammaisten henkilöiden täyteen osallisuuteen liikuntajärjestöjen erilaisissa rooleissa erilaisilla tasoilla. Ideaalitalanteessa ryhmien eriytymistä omiin tiloihin tai ryhmiin ei ole nähtävissä. (Saari 2015, 26.) Ihmisten tai ryhmien määrittelemisen sairauden, vamman tai toimintakyvyn kautta eivät luo toimivaa perustaa laaja-alaiselle tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyölle. Mitä lähemmäksi päästään ajatusmallia, jossa osallistumisen esteitä tarkastellaan kunkin yksilön omista lähtökohdista, sitä lähemmäksi laaja-alaista yhdenvertaisuustyötä päästään (Pyykkönen & Rikala 2018, 14–18.)

ESTEETTÖMYYS JA SAAVUTETTAVUUS

Esteettömyydessä ja saavutettavuudessa on kyse yhdenvertaisista toimintamahdollisuuksista. Yleensä esteettömyydellä viitataan rakennettuun ympäristöön. Esteetön rakennettu ympäristö on kaikille käyttäjille toimiva, turvallinen ja miellyttävä. Lainsäädännössä saavutettavuus³ puolestaan tarkoittaa esimerkiksi digitaalisten palvelujen esteetöntä saatavuutta, mutta käsite kannattaa Helsingin kaupungin⁴ esimerkin mukaisesti laajentaa kaikkeen julkaisutoimintaan ja sisällöntuotantoon, kuten oppaisiin ja mainoksiin. Esteettömyyden (fyysinen ympäristö) ja saavutettavuuden (esimerkiksi tieto palveluista) käsitteet täydentävät toisiaan.

ESTE-hankkeessa (2009–2011) luotiin työkalu rakennetun liikuntaympäristön (liikuntapaikkojen) esteettömyyden systemaattiseen tarkasteluun. Sen sijaan että esteettömyyden tarve liitetään vain pyörätuolilla tai muilla apuvälineillä liikkumiseen työkalu ohjaa huomioimaan erilaiset esteettömyystarpeet useammasta näkökulmasta. Yhdistämällä esteettömän liikkumisen, näkemisen, kuulemisen ja ymmärtämisen tarpeet erilaisten liikuntatiloja käyttävien toimijaryhmien tarpeisiin (liikkujat ja asiakkaat, katsojat ja saattajat, työntekijät) syntyi nykyinen monitahoinen tapa jäsentää esteettömyyttä. (Kilpelä & Saari 2014.)

KUVIO 1. Näkökulmia esteettömyyteen (Kilpelä & Saari, 2013).

3 Saavutettavuudesta on myös muita tulkintoja. Saavutettavuuden osa-alueita ovat palvelujen saavutettavuuden lisäksi asenteellinen, tiedollinen, kulttuurinen, taloudellinen ja päätöksenteon saavutettavuus (Kilpelä & Saari 2014). Saavutettavuus merkitsee kohteen helppoa lähestyttävyyttä kaikenlaisten ihmisten, ei pelkästään vammaisten tai toimimisesteisten ihmisten näkökulmasta (Pyykkönen 2016).

4 Laki digitaalisten palveluiden tarjoamisesta (EU:n saavutettavuusdirektiivi) tuli voimaan syyskuussa 2018 ja se velvoittaa julkisen sektorin elimiä tekemään verkkopalveluistaan ja mobiilisovelluksistaan saavutettavia (Helsingin kaupunki, 2018).

Esteettömässä liikkumisympäristössä on esimerkiksi toimiva mitoitus ja apuvälineitä käyttävien on helppo liikkua. Esteettömässä näköympäristössä on hyvä ja tasainen valaistus sekä hahmottamista helpottavat tummuuskontrastit. Kuulemisympäristön esteettömyydellä tarkoitetaan tilojen hyvää akustiikkaa sekä toimivaa äänentoistoa sekä esimerkiksi induktiosilmukkaa. Esteettömien tilojen tulisi olla myös helposti hahmotettavia, selkeitä ja ymmärrettäviä. (Kilpelä & Saari 2016.)

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (27/2016) sovitaan esteettömyyden edistämisestä, yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) velvoittaa esteettömyyden huomioimiseen ja Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) ohjaa käytäntöjä. Esteettömyys on ympäristön laatutekijä. Se on hyviä perusratkaisuja ja kaikkien etu, mutta toisille toimimisen edellytys. Suurin osa esteettämiä liikuntapalveluja tarvitsevista liikkuu mieluiten siellä missä kaikki muutkin (Kilpelä, 2011). Siten ei riitä, että esteettömyys huomioidaan vain esimerkiksi vammaisurheilijoiden harjoituspaikoilla tai tiloissa, joissa perinteisesti järjestetään erityisryhmille suunnattuja palveluita. Rakentamisessa ja peruskorjaamisessa keskeisiä työkaluja liikuntapaikkojen esteettömyyden edistämiseen ovat oppaat, kuten Esteettömät sisäliikuntatilat (Kilpelä & VAU 2014), Esteetön luontoliikunta (Verhe, Ruti & SIU 2008), ja RT-kortit. Sekä korjaus- että uudisrakentamisessa on olennaista, että rakennuttaja tilaa esteetöntä. Korjauksia on huomattavasti kalliimpaa tehdä jälkikäteen. Esteettömyyden arviointiin ja kartoittamiseen käytettäviä keinoja kevyistä katselmuksista ja kuulemisista koulutetun esteettömyyskartoittajan tuottamaan perusteelliseen raporttiin kuvataan taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Esteettömyyselvitysten ja -kartoitusten kokonaisuus (muokattu Kilpelä & Saari, 2016).

Esteettömyyselvitys on kohteen suunnittelijan tai hankkeen ulkopuolisen asiantuntijan kirjoittama lausunto esteettömyyden toteutumisesta kohteen suunnitelma-asiakirjoissa. Sitä voi käyttää rakennuslupa-asiakirjojen tai rahoitushakemuksen liitteenä.

Esteettömyyskartoitus on olemassa olevan kohteen toimivuuden tarkastelua esteettömyyden näkökulmasta. Ympäristöä tarkastellaan mittaamalla, havainnoimalla ja arvioimalla. Vertaamalla saatuja tietoja esteettömyysmääräyksiin ja ohjeisiin vertaamalla saadaan kuva kohteen esteettömyydestä (ongelmakohdista) ja kehittämistarpeista. Esteettömyyskartoituksen tekeminen edellyttää koulutusta, ja liikuntatilojen kartoittaminen vammaisurheilun lajituntemusta. Esteettömyyskartoituksen tuloksena syntyy raportti, johon kirjataan puutteet ja joka toimii työkaluna esteettömyyden kehittämistyössä. Pienilläkin muutoksilla voi olla suuri vaikutus toimivuuteen. Osa kehittämisehdotuksista on toteutettavissa pelkällä toimintatavan muutoksella (esim. kulkuväylien pitäminen vapaina) tai hyvin pienellä panostuksella (esim. vaatekoukkujen lisääminen). Osa kehittämiskohteista vaatii suunnittelua ja investointeja, mutta suuri osa pienemmistä kehittämiskohteista voidaan kuitenkin toteuttaa huoltotoimenpiteiden yhteydessä. Esteettömyyttä kannattaa kehittää myös muiden muutostöiden yhteydessä.

Esteettömyyskartoitusraportti. Kartoituksen toteuttaminen ei vielä kehitä esteettömyyttä, mutta kartoitusraportti toimii suunnittelun lähtötietoina esimerkiksi peruskorjausten hankesuunnittelun yhteydessä. Raportin avulla voidaan asettaa tavoitteita esteettömyyden toteuttamiselle korjaustöiden yhteydessä tai priorisoida kohteiden muutostöiden toteutusta. Raportti voi toimia myös korjausten rahoittajalle dokumenttina havaituista puutteista. Kartoitusraportin tietojen avulla voidaan myös kertoa kohteen esteettömyydestä asiakkaille. Esimerkiksi verkkosivut (tapahtuma, harrastuspaikka) ovat hyvä paikka esteettömyystietojen esittämiseen edellyttäen, että sieltä löytyy myös sellaisen yhteyshenkilön tiedot, jolta voi kysyä lisätietoja. Tällöin asiakas voi itse päätellä pärjääkö hän kohteessa tai pystyykö toimimaan.

Kuulemistilaisuudet ja katselmukset. Potentiaalisille käyttäjille järjestetyt katselmukset, asiakasraadit ja kuulemiset ovat hyvä tapa tiedottaa hankkeesta, markkinoida tulevaa kohdetta käyttäjille ja mahdollistaa suunnittelijan ja asiakkaiden välinen dialogi. Ne lisäävät myös asiakkaiden osallisuutta ja niissä voidaan saada arvokasta tietoa käyttäjien tarpeista. Ne eivät kuitenkaan korvaa koulutettujen esteettömyyskartoittajien suorittamaa esteettömyyskartoitusta.

Esteettömyyden tarkistuslistat ja käytännölliset ohjeet tapahtuman järjestäjille. Lopuksi tulevat erilaiset tapahtumien järjestäjille suunnatut esteettömyyden tarkistuslistat, esimerkkinä Invalidiliiton ja VAU:n vuonna 2016 laatima esteettömän ja saavutettavan liikuntatapahtuman tarkistuslista, joka on saatavissa myös ruotsiksi ja englanniksi.

MITEN AINEISTO KOOTTIIN JA MITÄ SE KÄSITTÄÄ?

Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustusta vuonna 2018 sai kaikkiaan 124 liikuntajärjestöä. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK mukaan lukien selvitys koskee 125 järjestöä, joiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat on koottu viidessä vaiheessa 1.5.2017–31.8.2018 (liite 1). Selvitys käynnistyi yhteydenotolla toukokuussa 2017 opetus- ja kulttuuriministeriön kirjaamoon pyynnöllä saada kopiot liikuntaa edistävien järjestöjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvodokumenteista. Kirjaamon henkilöstön sinnikkäistä yrityksistä huolimatta sitä kautta saatiin vain 51 tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusdokumenttia kahden vuoden aikana: toukokuussa 2017 ensimmäiset 30 yhdenvertaisuussuunnitelmaa (1) ja toukokuussa 2018 loput löytyneet 21 yhdenvertaisuussuunnitelmaa (2). Puuttuvia suunnitelmia tiedusteltiin myös suoraan ministeriön vastuuvirkamieheltä. Kun se ei tuottanut tulosta, selvityksen tekijät ryhtyivät etsimään verkosta, josta löytyi kesä-elokuun aikana 39 puuttuvaa dokumenttia (3). Elokuussa neuvoteltiin pääsy Olympiakomitean arviointikyselyn (kevät 2018) aineistoon, josta saatiin 17 aiemmin löytymätöntä dokumenttia (4). Elokuun lopussa ministeriön virkamiehille lähetettiin viesti, joka sisälsi listan kaikista puuttuvista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista, ja sen tuloksena saatiin vielä 12 puuttunutta dokumenttia (5). Siten yhdenvertaisuussuunnitelma tai sen laatimisen käynnistyksestä kertova dokumentti on saatu puolentoista vuoden aikana kaikkiaan 119 järjestöltä. Selvityksestä jäi puuttumaan kuusi suunnitelmaa tai selvitystä, joiden olemassaolosta ei ole tietoa.

Analyysin kohteeksi pyrittiin ottamaan ensisijaisesti ministeriöön lähetetty yhdenvertaisuussuunnitelma tai selvitys (Liite 1: aineistonkeruuvaiheet 1, 2, 5). Lähteenä käytettiin verkkosivuilta löytyvää tai Olympiakomitean kyselystä saatua dokumenttia, jos ministeriöön lähetettyä yhdenvertaisuussuunnitelmaa ei ollut saatavilla (Liite 1: aineistonkeruuvaiheet 3 ja 4). Suomen Koripalloliiton ja Suomen Curlingliiton dokumentit sisältävät aiekuvauksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisen käynnistämisestä, joten niitä ei kelpuutettu aineistoon. Analysoitava aineisto käsittää siten 117 tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa, jotka on laadittu tai joita on päivitetty vuosien 2015 ja 2018 välillä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön nykyisellä järjestöryhmittelyllä dokumenttien kokonaiskuva näyttää seuraavalta: 54 lajiliitosta puuttui kahden järjestön dokumentit (Suomen Koripalloliitto, Suomen Curlingliitto). AKK-Motorsportilta puuttuu erillinen suunnitelma, mutta se on sisällyttänyt yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyviä strategioita valtionapuhakemuksessaan, joten se kelpuutettiin mukaan analyysiin.

Kamppailulajit (aikido, judo, karate, miekkailu ja 5-ottelu, nyrkkeily, paini, taekwondo) ovat laatineet yhteisen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvodokumentin, joka perustuu vuonna 2015 tehtyyn alkukartoitukseen, jota on päivitetty vuonna 2017. Kampailulajiliitoista kolme (judo, karate ja taekwondo) oli päivittänyt uuden dokumentin ministeriöön ja/tai verkkosivuilleen, joten aineistossa oli samasta dokumentista kaksi eri versiota. Kampailulajien suunnitelmat on käsitelty omina erillisinä dokumentteina.

Muut liikuntaa edistävät järjestöt (29) ovat heterogeeninen ryhmä lajiliittojen kaltaisia kilpaurheiluun tai yksittäiseen liikuntalajiin keskittyviä, palvelujärjestömaisesti toimivia (kuten Suomen Latu, Työväen Urheiluliitto ja WAU) ja erityisryhmiin keskittyviä eri kokoisia järjestöjä (Kuurojen Urheiluliitto, FIMU ja Aikuisurheiluliitto). Tässä järjestöryhmässä yhdenvertaisuussuunnitelma puuttuu viideltä (Elektronisen Urheilun Liitto, ITF Taekwondo, Kyykkäiliitto, Metsästäjäliitto ja Tikkaurheiluliitto).

OKM:n järjestöryhmittelyssä erityisryhmiksi kutsutaan yhdeksää ammattiryhmien edunvalvojajärjestöä, joista suunnitelma puuttuu Urheilulääkäreiltä. Kaikkien kolmen koululais- ja opiskelijaliikuntajärjestön dokumentit olivat mukana, sekä myös kuuden liikunnan palvelujärjestön. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK käsitellään palvelujärjestöjen kanssa seitsemäntenä. Kaikilta muut järjestöt -ryhmän kahdeksalta vammais- tai terveysjärjestöiltä ja 15:ltä liikunnan aluejärjestöltä on mukana tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Aineiston hankinnan vaiheet on koottu liite 1:een ja linkit verkon kautta hankittuihin dokumentteihin (vaihe 3) on koottu liite 2:een. Olympiakomitean kyselyssä kootut dokumentit julkaistaan Olympiakomitean sivustolla kyseisen raportin yhteydessä.

AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYYSI

Yhdenvertaisuussuunnitelmat koottiin sähköisiin kansioihin ja selvityksen kannalta keskeiset tekstiosat kopioitiin tai siirrettiin erilliseen tiedostoon analyysia varten. Analyysin valittiin vain ne tekstinosat tai kokonaisuudet, joissa esiintyy tehtävän kannalta olennaisia asiasanoja tai näiden rinnakkaiskäsitteitä. Näitä olivat esimerkiksi liikkumis- ja toimintaesteisyys, vammaisuus, erityisryhmät, para- tai vammaisurheilijat, vammaisurheilun lajit tai ryhmät, integraatio, erityis- tai soveltava liikunta sekä myös yhteistyömaininnat vammais- tai soveltavan liikunnan järjestöihin. Lisäksi mukaan valittiin kaikki maininnat kohdullisista mukautuksista ja edellä mainituille kohderyhmille suunnatuista käytännön toimenpiteistä kuten esteettömyys, saavutettavuus, viestinnän monikanavaisuus, apuvälineet, avustajat ja luokittelu.

Monimerkitykselliset käsitteet arvioitiin asiakirjan muiden tekstien valossa. Esimerkiksi erityisryhmillä voidaan tarkoittaa paitsi liikkumis- ja toimintaesteisiä myös esimerkiksi ikääntyviä tai maahanmuuttajia. Erityistarpeiden huomioimisella ei aina viitata vammaisiin ja erityistä tukea tarvitseviin lapsiin. Käsitteiden, kuten osallisuus, kaikille avoin liikunta, kaikille avoin leiri tai matalan kynnyksen toiminta, on tarkoituskin olla laajoja ja inklusiivisia, joten niitä peilattiin asiakirjan muuta tekstiä vasten. Vastaavalla tavalla tulkittiin myös ”olosuhteet” ja ”kohdennetut ryhmät” -maininnat. Jos etsitty teema löytyi, se on merkitty X-merkillä tulosliitteeseen (liite 2). Avainsanat ja esimerkit analysoitiin erikseen ja esimerkkejä käytetään seuraavassa luvussa.

TULOKSET

Viisi pääteemaa

Yhdenvertaisuussuunnitelmien analyysi liikkumis- ja toimintaesteisyyden (vammaisuus, terveydentila, toimintakyky) näkökulmasta on jäsennetty viiteen pääteemaan. Liikuntajärjestö, joka osoittaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelussaan omaksuneensa jotakin kaikista näistä teemoista, voi ajatella päässeensä inklusioprosessissaan liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden suhteen jo aika pitkälle.

Ensin (1) tarkastellaan, onko suunnitelmassa mainittu vammaisuus, terveydentila ja/tai toimintakyky, erityisryhmät tai erityistä tukea tarvitsevat lapset, tai muulla tavoin nostettu sanoina ja käsitteinä esille liikkumis- ja toimintaesteiset henkilöt. Tällä haetaan vastausta kysymykseen, onko tämä kohderyhmä ja siihen kuuluvat henkilöt tunnistettu toiminnan kohteena tai jossakin muussa roolissa.

Seuraavaksi (2) selvitetään, onko yhdenvertaisuussuunnitelmassa nimetty konkreettisia toimenpiteitä vammaisten, pitkäaikaissairaiden, toimintakyvyltään heikentyneiden tai vammaisurheilijoiden osallistumisen edistämiseksi tai osallistumisen esteiden poistamiseksi, ja millaisia ne toimenpiteet ovat.

Vammaisurheiluun ja soveltavaan liikuntaan liittyen tarkastellaan, (3) onko suunnitelmassa tunnistettu vammaisten kilpaurheilijoiden ja/tai vammaisurheilulajin tarpeet, tai jos kyse on muusta järjestöstä kuin lajiliitto, vammaisille liikkujille kohdenneet toimenpiteet (positiivinen syrjintä) kuten erityisliikunta, soveltava liikunta tai muut matalan kynnyksen palvelut.

Neljänneksi (4) etsitään merkkejä tai kirjauksia inklusion kaksoisstrategiasta. Käytännössä tällä tarkoitetaan, että vammainen tai toimintaesteinen voi osallistua erillisen erityisliikunnan, vammaisurheilun tai soveltavan liikunnan lisäksi myös liiton yleiseen toimintaan, ryhmiin ja tapahtumiin.

Lopuksi (5) selvitetään, onko suunnitelmassa tunnistettu tai huomioitu liikkumis- ja toimintaesteiset henkilöt potentiaalisina työntekijöinä ja/tai muissa rooleissa järjestön toiminnan eri tasoilla. Taustalla on huomio, että perinteisesti liikkumis- ja toimintaesteiset henkilöt on nähty yksinomaan toiminnan kohteina, kuten harrastajina ja urheilijoina. Yhdenvertaisuuslain keskeinen tavoite on ehkäistä syrjintää työelämässä.

Järjestökohtaiset tulokset löytyvät liitteestä 3.

1. Löytyykö mainintoja vammaisuudesta, terveydentilasta tai toimintakyvystä?

Ensimmäisenä yhdenvertaisuussuunnitelmista etsittiin mainintoja vammaisuudesta, toimintakyvystä ja terveydestä, kuten erityisryhmät tai -liikkujat, paraurheilijat, vammaiset harrastajat ja toimijat sekä esimerkiksi liikkumis- ja toimintaesteiset työntekijät. Kyllä-tulokseksi kelpuutettiin myös tekstit, jotka olivat suoria lainauksia yhdenvertaisuussivustolta tai laista. Kyllä-tulokseen ei kuitenkaan riitä maininta

”kaikki” tai ”kaikkien yhdenvertainen osallistuminen”, ellei asiayhteydestä käy ilmi, että kaikilla tarkoitetaan myös vammaisia henkilöitä.

101 järjestöä mainitsee vammaisuuden tai sivuaa aihetta jollakin tavoin ja 16 (14 %) ei mainitse toimintakykyyn, terveyteen tai vammaisuuteen liittyvään yhdenvertaisuutta lainkaan. Osa saattaa pitää asian mainitsemista itsestään selvänä (esim. vammais- ja terveysjärjestöt). Useat kertoivat keskittyneensä tässä vaiheessa vain työntekijävelvoitteisiin ja käsittelevänsä palvelujen yhdenvertaisuutta ja muita näkökulmia myöhemmin (esim. WAU).

2. Mitä toimenpiteitä suunnitelmiin on kirjattu?

Liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden osallistumista edistäviä konkreettisia toimenpiteitä löytyi 98 järjestön suunnitelmista (84 %). Analyysin avulla etsittiin lähinnä yhdenvertaisuustyön teemoja, painopisteitä ja suuntia. Löytyneet kirjaukset luokiteltiin karkeasti seuraavien kolmen teeman alle: fyysinen esteettömyys, pedagogiset ja hallinnolliset ratkaisut.

Esteettömyys-saavutettavuus-sanapari (tai pelkkä fyysinen esteettömyys) esiintyy 89 dokumentissa, mikä on 76 prosenttia kaikista yhdenvertaisuussuunnitelmista. Esteettömyysotsikon perusteella ei kuitenkaan voi päätellä, käsitetäänkö esteettömillä palveluilla esimerkiksi fyysistä esteettömyyttä. Osassa dokumentteja esteettömyyskirjaukset kuvaavat enemmänkin saavutettavuutta.

Esteettömyys on laaja kokonaisuus, joka tarkoittaa kaikkien kansalaisten sujuvaa osallistumista työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Esteettömyys merkitsee esimerkiksi palvelujen saatavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä sekä mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. (Hockeyliitto)

Fyysinen esteettömyys ja palvelujen saavutettavuus -kirjauksissa viitataan sekä omiin toimitiloihin että tapahtuma- tai kisapaikkojen olosuhteisiin.

Liiton toimitilat sijaitsevat hissillisessä talossa, johon on esteetön sisäänkäynti katukerroksesta. Kuulovammaisten näkökulmasta toimisto on saavutettavissa melko helposti sovittaessa tapaamisesta ja itse toimistotilat ovat valoisat, mikä on tärkeää etenkin käytettäessä viittomakieltä. Liiton toimihenkilöitä hallituksen jäsenten kera on mahdollista tavata kasvotusten sovittaessa kuten myös sähköpostia käyttäen ja hyödyntäen nykYTEKNIikkaa videopuhelun muodossa. (Kuurojen Urheiluliitto)

Tärkein kehittämisalue, joka nousi esiin tilannekartoituksessa oli rantojen esteettömyyden kehittäminen ja inva-wc rakennusten rakentaminen vesihiihtoseurojen rantaan. Pyörätuoliramppeja tarvittaisiin päästäkseen helpommin suihku- ja pukuhuonetiloihin. (Vesihiihtoliitto)

Moni toteaa järjestönsä tiloissa olevan esteettömyyspuutteita, mutta ei kuitenkaan tuo esille konkreettisia kehittämistoimenpiteitä. Useassa dokumentissa vain todetaan kyselyyn perustuen, ettei tilojen esteettömyys tai saavutettavuus ole noussut esille ongelmana (esim. kamppailulajien kysely 2015), tai

ajatellaan, ettei fyysinen esteettömyys ole noussut esille ongelmana, koska ”lajissa on keskitytty terveiden urheilijoiden toimintaan” (Krikettiliitto).

Toisessa ääripäässä ovat liitot, jotka kertovat tehneensä aktiivisia toimenpiteitä lajinsa kynnyksen madaltamiseksi. Uimaliitto on laatinut oman tarkistuslistan esteettömän ja saavutettavan tapahtuman järjestämiseen (2017). Ratsastajainliitolta löytyy oma erillinen jäsentalleille suunnattu esteettömyysjulkaisu. Myös muilla liitoilla on lyhyempiä tai pidempiä esteettömyysohjeistuksia (mm. Ampumaurheiluliitto, SAKU). Omaan laji- tai järjestökontekstiin tuodut esteettömyyden ja saavutettavuuden tarkistuslistat viestittävät, että liitossa on otettu asia tosissaan ja halutaan madaltaa osallistumisen esteitä.

Pedagogiset ja käytännölliset toiminnan järjestämistä koskevat ratkaisut liittyvät useimmin saavutettavaan tapahtumaviestintään (mm. kuvien käyttö, selkokieli, vammaisorganisaatioiden hyödyntäminen), ohjaajakoulutukseen, erityistä tukea tarvitsevien huomioimiseen tai erityistarpeiden selvittämiseen, avustajien huomiointiin ja esimerkiksi apuvälineiden kehittelyyn.

Kaikessa viestinnässä (sis. materiaalintuotanto) ja eri viestintäkanavissa huomioidaan moninaisuus muun muassa kuvissa ja sanavalinnoissa. Lisäksi kiinnitetään huomiota helppolukuisuuteen. [...] samoin kuin selkokielistä viestintää. Esteettömyyteen liittyvää neuvontaa, suosituksia, ohjeistuksia. (Uimaopetus- ja hengenpelastusliitto)

Terveyteen ja toimintakykyyn liittyvät asiat huomioidaan liiton tapahtumajärjestelyissä, jolloin osallistujia pyydetään ilmoittamaan erityisruokavaliot tai muut yksilölliset tarpeet. (Tanssiurheiluliitto ja Keilailuliitto)

• [E]rityisryhmien huomiointi kirjattuna ottelutapahtumamanuaaleihin • tarkastetaan tapahtumapaikkojen esteettömyys, saattaja maksutta mukaan tapahtumaan • hyödyntämällä eri kohderyhmien asiantuntijoita jo tapahtumaa järjestettäessä • kutsutaan erityisryhmiä mukaan tapahtumiin, teematapahtumat esim. selostaja, joka kuvailee ottelun tapahtumia näkövammaisille. • uuden infrastruktuurin rakentamisessa huomioidaan erityisryhmät • huomioidaan tapahtumien hinta ja paikka yhdenvertaisuusnäkökulmasta (Palloliitto)

Kehittämisen kohteena on kohdennettu viestintä erityisryhmille. Erityisryhmien huippu-urheilijoista on viestitty aiemminkin, mutta haluamme kehittää kohdennettua viestintää esim. vammaisille ja maahanmuuttajataustaisille. Erityisryhmät huomioidaan kansainvälisestikin lautailussa valitettavan huonosti, joten haluamme olla kehittämisen kärjessä. Tulemme tekemään tätä varten viestintästrategian, jossa huomioimme muun muassa selko- ja monikielisyyden. (Lumilautaliitto)

Erilaisia hallinnollisia ratkaisuja ovat vammais-/paraurheilusta vastuun otto (integraatio), sarjakäytännöt, erityisohjelmat tai hankkeet (kuten SUH:n erityisuinti tai Valmentajien vammaisurheilun valmentajakerho), oma työryhmä tai kohdennetut henkilöresurssit, säännöt ja kohtuulliset mukautukset, vammaisurheilun viestintä ja systemaattinen yhteistyö vammaisurheilu- tai soveltavan liikunnan järjestöjen kanssa.

Paraurheilijoiden integroiminen maajoukkueeseen ja tässä tasavertainen asema, yhteistyö proteesipajojen ja fysioterapeuttien kanssa. Luokittelijan kouluttaminen esim. yhteistyössä Ski Sport Finlandin kanssa. Vammaislautailun keskuksen nimeäminen ja kehittäminen. (Lumilautaliitto)

Pyörätuolipelaajille on lajin kansainvälisiin sääntöihin kirjattu syöttöä helpottava pykälä, joka on voimassa kaikissa tapahtumissa. (Pöytätennisliitto)

Kohtuulliset mukautukset työnhakutilanteessa tai työntekijöiden kohtelussa huomioidaan esimerkiksi Cheerleadingliiton ja Urheilutoimittajien liiton sekä Ratsastajainliiton suunnitelmissa. Näistä todetaan esimerkiksi, että ”vammaisten työntekijöiden mahdollisuudesta työskennellä SRL:ssa huolehditaan mm. työtilojen mukauttamisella työntekijän tarpeita vastaaviksi”. (Ratsastajainliitto)

Vaikka maininnat kohtuullisista mukautuksista liikuntapalveluissa ovat harvassa, se ei tarkoita, etteivät liikuntajärjestöt käyttäisi niitä. Erityisen tuen tarpeita kysytään tapahtuma- ja koulutusilmoittautumisissa, mikä viittaa siihen, että tietoja myös hyödynnetään. Kaikki maininnat, jotka liittyvät välineiden kehittämiseen, lajien ja liikuntamuotojen soveltamiseen, erityisryhmien ohjaajakoulutukseen, tapahtumapaikkojen esteettömyysjärjestelyihin ja esimerkiksi seurojen neuvontaan soveltavan liikunnan erityiskysymyksissä tähtäävät siihen, että osallistujien yksilöllisiä tarpeita pyritään huomioimaan. Osa liitoista on kirjannut yksilöllisesti soveltavat poikkeuslupakäytännöt myös sääntöihinsä.

Erityistukea tarvitseville lapsille tai nuorille on mahdollista hakea edustus oikeutta, pelaamista tai ottelua koskevia poikkeuslupia. Edustus oikeutta koskeva poikkeuslupahakemus perustelluina on toimitettava liittoon 25.9. mennessä. Hyväksytty poikkeuslupa on kausikohtainen ja se tulee tehdä liiton osoittamalla lomakkeella. (Salibandyliitto)

Vammaiset ovat voineet osallistua myös voimanostokilpailuihin, joskin silloin säännöt ovat samat kuten muillakin urheilijoilla. Tosin esimerkiksi kilpailusäännöissä, mikäli urheilijalta puuttuu raaja, on se huomioitu punnituksessa. Vammainen voi siis valita, nostaako voimanostoliiton säännöillä vai vammaissäännöillä. (Voimanostoliitto)

Liikuntajärjestöjen suunnitelmissa nämä kolme teemaa (esteettömyys sekä pedagogiset ja hallinnolliset ratkaisut) esiintyvät kutakuinkin saman verran. Järjestöryhmittäin tarkasteltuna lajiliitoilla painottuu enemmän pedagogiikka ja aluejärjestöillä esteettömyys. Yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista viestinnän saavutettavuus mainitaan useimmin. Aina ei tosin käy ilmi tarkoitetaanko sillä verkkopalvelujen saavutettavuutta vai esimerkiksi tapahtumien mainontaa ja viestinnän monikanavaisuutta.

3. Onko huomioitu vammaisurheilu, erityisliikunta tai soveltava liikunta (positiivinen syrjintä)?

52 lajiliitosta 31 (60 %) mainitsee toteuttavansa vammaisurheilua jossakin muodossa tai suunnittelee erityisryhmille suunnattujen palveluiden toteuttamista. 21 lajiliittoa ei mainitse lainkaan vammaisurheilua, joukossa mm. sellaisia lajinsa vammaisurheilusta vastaavia, kuten melonta, miekkailu ja sulka-pallo. Asiaa ei joko vain ole muistettu kirjata yhdenvertaisuussuunnitelmaan tai vauhdikkaasti edennyt lajiliitointegraatio on saattanut edetä ohi vuonna 2016 laaditusta suunnitelmasta (keilailu, lentopallo). Kampppailulajien yhteinen suunnitelma ei mahdollista lajien omien erityispiirteiden, kuten judon pitkän ja taekwondon lyhyemmän vammaisurheiluhistorian mainitsemista.

Vammais- tai paralympialajista vastuun ottaneet lajiliitot ovat lajiliitointegraation myötä yleensä ensin ryhtyneet sopeuttamaan kilpailujärjestelmiään ja -sääntöjään.

Proteesilätkä & amputoitujen maajoukkuetoiminta, kuulovammaisten maajoukkuetoiminta > integroituneet Jääkiekkoliiton yleiseen sarjatoimintaan (Jääkiekkoliitto)

Kuitenkin seurat ovat ottaneet mukaan omiin erityisryhmiinsä mm. kehitysvammaisia. Mielenterveyskuntoutujien SM-turnaus (Käsipalloliitto)

Salibandyliitto järjestää erillistä toimintaa kolmelle erityisryhmälle, vaikeasti vammaisille, kuuroille ja kehitysvammaisille. (Salibandyliitto)

Kilpaileminen kulkee usein käsikädessä matalan kynnyksen harrastamisen kanssa.

Palloliitossa on toimihenkilö, jonka vastuualueena on soveltavan jalkapallon kehittäminen Suomessa alueorganisaatioiden nuorisopäälliköiden tuella. Soveltavan jalkapallon ryhmien määrä on kasvanut viime vuosina Suomessa tasaisesti. Jalkapallo on harrastajamäärällisesti yksi Suomen suurimmista vammaisliikuntalajeista. Palloliiton tavoitteena on ollut lisätä vammaisten ja pitkäaikaissairaiden (ns. erityisryhmiin kuuluvien) lasten, nuorten ja aikuisten mahdollisuuksia osallistua urheiluseuratoimintaan jalkapallon parissa. Tavoitteena on integroida pelaaja lähtökohdista riippumatta olemassa oleviin joukkueisiin tai perustaa seuroihin uusia ryhmiä erityistä tukea tarvitseville. Painopiste on ollut kansallisessa toiminnassa ja sen kehittämisessä yhteistyössä kuntien ja eri toimijoiden kesken. Palloliitto on toiminnassaan lisännyt tietoisuutta erityisryhmien liikunnasta ja mahdollisuuksista löytää harrastus. Palloliitto järjestää soveltavan jalkapallon kilpailutoimintaa, erityisryhmien SM –sarjaa. Vuosittain liiton kilpailutoimintaan osallistuu n. 35 joukkuetta valtakunnallisesti. Kilpailutoimintaa järjestetään kuudessa eri tasoryhmässä. Lisäksi viimeisten 15 vuoden aikana Palloliitto on tukenut seuroja ottamaan erityisryhmätoiminnan mukaan osaksi seurojen turnaustapahtumia. Kansallisessa soveltavassa jalkapallotoiminnassa pelaajia ei ole jaettu vammaisryhmittäin, vaan toiminta on avointa kaikille.

Toiminnassa on tällä hetkellä mukana esimerkiksi eri-ikäisiä kehitysvammaisia, eri tavoin liikuntavammaisia, näkö- ja kuulovammaisia, oppimishäiriöisiä ja pitkäaikaissairaita harrastajia.

Tämän lisäksi harrastus- ja kilpailutoimintaa järjestetään sähköpyörätuolilla liikkuville. Palloliitto tekee yhteistyötä mm. Special Olympics Finlandin kanssa kehitysvammaisten kansainvälisen pelaajapolun saavuttamiseksi. Lisäksi Palloliitto järjestää koulutusta ja alan seminaareja soveltavan jalkapallon valmentajille. Soveltavan jalkapallon koulutus on integroitu osaksi Palloliiton koulutustarjontaa ja tämän lisäksi tarjotaan teemakoulutuksia seuravalmentajille. (Palloliitto)

Muut liikuntaa edistävät järjestöt -ryhmä on kirjava kokonaisuus lajiliittomaisesti toimivista ja kilpailutoimintaa järjestävistä (esimerkiksi Agilityliitto ja Voimanostoliitto) palvelujärjestöjen tapaan toimiviin (Suomen Latu), ja kaikkea siltä väliltä. Lähes puolet (11) mainitsee vammaisurheilun tai erityisliikkujien palvelut.

Paragilityurheilijat kilpailevat muiden kanssa samoissa luokissa. Paragilityn piiriin kuuluvilla harrastajilla on mahdollisuus anoa SAGlta erityislupaa, jossa on mahdollista myöntää kilpailijalle erilaisia kilpailemista helpottavia kompensatioita. Paragility kilpailijoille omat SM-kilpailut, mutta voivat osallistua myös tavallisiin SM-kilpailuihin. (Agilityliitto)

Kolme koululais- ja opiskelijajärjestöä toteuttavat kohdennettua toimintaa. Niissä toteutetaan (SAKU) tai suunnitellaan (OLL) omia sarjoja erityisryhmille tai on järjestetty soveltavaan liikuntaan liittyviä kampanjoita (KLL:n Pallosankarit).

Järjestöille, joiden tehtävänä on toimia oman ammattiryhmän edunvalvojana ja jotka eivät järjestä kilpailutoimintaa, positiivisen syrjinnän teema on hankalampi. Suomen Valmentajilla on vammaisurheilun valmentajakerho. Palvelujärjestöistä FSI ei mainitse erityisryhmiä tai vammaisurheilua. SUEK:n pelikistetty ja graafinen suunnitelma ei kerro vammaisurheilijoiden yhdenvertaisuudesta testaamiskäytännöissä, mutta nostaa kuitenkin esille esteettömyyden. Kahdeksasta vammais- ja terveysjärjestöstä vain kaksi muistaa kertoa omista liikuntapalveluistaan liikkumis- ja toimintaesteisille, vaikka niiden jäsenet kuuluvat kohderyhmään. 14 aluejärjestöä (15:stä) kertovat erityisryhmille suunnatuista kohdennetuista palveluista, soveltavasta liikunnasta tai esimerkiksi kaikille avoimista lasten leireistä, osa tosin hyvin lyhyesti. Esimerkiksi Etelä-Karjalan Liikunta ja Urheilu (EKLU) luettelee esteettömyyden tapahtumissa ja tilaisuuksissa, maakunnallisen erityisryhmille tarkoitetun Lumilauantai-päivän sekä leirien ja tapahtumien markkinoimisen kaikille kohderyhmille.

Dokumenttien kirjavuus ei mahdollista sen syvällisempää arviointia kumpaa järjestöissä painotetaan enemmän vammaiskilpaurheilua vai harrasteliikuntaa, ja miten painotus ilmenee. Esimerkiksi Lumilautaliiton dokumentista käy ilmi, että lajissa pidetään kilpa- ja harrastelautailua yhtä arvokkaana.

Haluamme toimia vuorovaikutteisesti kaikkien lumilautailusta kiinnostuneiden tahojen kanssa ja pyrimme aktiivisesti löytämään uusia verkostoja, jota kautta saisimme uusia ihmisiä lajin pariin. Lumilautaliitto pyrkii esteettömään toimintaan. Liitto kehittää yhteistyössä eri järjestöjen ja toimijoiden kanssa erityisryhmien edellytyksiä lajin harrastamiselle, jotta toiminta soveltuisi mahdollisimman monelle. Arvostamme moninaista ihmiskäsitystä ja haluamme, että toimintaamme voi samanaikaisesti osallistua erilaiset ihmiset. (Lumilautaliitto)

4. Löytyykö osallistumisen kaksoisstrategiaa?

Kyllä-vastaus osallistumisen kaksoisstrategiaa koskevaan kysymykseen edellyttää, että aineistosta löytyy sekä positiivisen syrjinnän elementtejä (teema 3) että pyrkimys kaikille avoimeen toimintaan ja osallistumisen esteiden vähentämiseen järjestön yleisessä toiminnassa. Suunnitelmista 50:een (43 %) on kirjattu toimenpiteitä, jotka viittaavat osallistumisen kaksoisstrategiaan (kohdennettujen ja kaikille avointen palvelujen rinnakkaisuuteen). Todellisuudessa kaksoisstrategiaa voi olla useammassa suunnitelmassa. Vaikka kaksoisstrategiaa esiintyy, suunnitelmien kirjoittajat eivät välttämättä osaa sanoittaa sitä. YK:n vammaissopimus tuli voimaan vuonna 2016, joten kaksoisstrategia on monelle uusi asia.

Vammaisurheilijoita osallistuu toimintaan jonkun verran. Tällä hetkellä vammaisurheilijoille ei löydy vakiintuneita sarjoja yleisistä triathlonkisoista. Kilpailu – ja kilpailujärjestäjä säännöt vaativat päivittämistä. Vamman laadusta riippuen harrastajat voivat osallistua, joko yleissarjaan tai vammaislähtöön. Vammaisurheilijat halutaan tuoda osaksi triathlonharrastusta ja mahdollistaa vammaisurheilijoiden osallistumisen tapahtumiin ja kilpailuihin. Liitto on yhteistyössä Suomen vammaisurheilu ry:n kanssa käynnistänyt projektin, jossa Suomeen luodaan Special Olympics triathlon valmennusryhmä- ja järjestelmä. (Triathlonliitto)

5. Vammaisten työntekijöiden tai vapaaehtoistoiminnan yhdenvertaisuus

Koko aineistossa 117 järjestöstä vain 15 (13 %) on muistanut tai osannut kertoa liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden yhdenvertaisuudesta erilaisissa toimijaroleissa, kuten vapaaehtoistoiminnassa ja työelämässä.

Oman järjestön työntekijänä toimimisesta, mahdollisuuksista hakeutua töihin ja kohtuullisiin mukautuksiin mainitaan, että [työ]haastattelut järjestetään esteettömässä tilassa (Dartsliitto). Cheerleadingliitossa henkilöiden, joilla on erityistarpeita, palkkaaminen pyritään mahdollistamaan tarjoamalla mahdollistavat olosuhteet ja puitteet. Liitto myös ”kannustaa omalla esimerkillään myös jäsenseuroja toimimaan vastaavalla tavalla”. Ratsastajainliitossa vammaisten työntekijöiden mahdollisuudesta työskennellä liitossa huolehditaan mm. työtilojen mukauttamisella työntekijän tarpeita vastaaviksi. Urheilutoimittajain liitto kertoo, että kohtuulliset mukautukset ovat työympäristön muutostöitä vammaisen henkilön työhön pääsyn tai työssä selviämisen tueksi. Suomen Ladussa rekrytointi- ja luottamushenkilöhakuilmoituksiin lisätään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslauseke, jolla se ilmaisee jäsenjärjestöilleen toivovansa hakijoiksi eri-ikäisiä, eri sukupuolten edustajia sekä kieli-, kulttuuri- ja muihin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä.

Järjestöjen vapaaehtoistehtävissä tiedetään olevan liikkumis- ja toimintaesteisiä henkilöitä. Purjehdus ja Veneily mainitsee vammaispurjehdusjaoston ja Pöytätennisliitto oman valiokunnan, mutta eivät nosta esille osallistujien taustoja entisinä vammaisurheilijoina. Uimaliitto kertoo hyödyntävänsä tapahtumissa entisiä vammaisuimareita puhujina, Kainuun Liikunta pyrkii lisäämään naisten ja erityisryhmien edustajien osuutta järjestön hallituksessa ja Fittnessurheilun lajituomareissa on liikuntarajoitteisia henkilöitä. Monikulttuurinen Liikuntaliitto vie tapahtumia paikkoihin, joissa on mahdollista nähdä ja kuulla henkilöitä, joilla on erityistarpeita. Tästä ei kuitenkaan pysty päättämään mitä erityisillä tarpeilla tarkoitetaan. Maahanmuuttajataustaisia, kenties? Ehkä myös muita vähemmistöjä?

Osallistujien vammaisuuden kirjaaminen (luottamushenkilöt, kouluttajat, inspiraatiopuhujat) on tietosuojan vastaista. Vammaisuuden liiallinen alleviivaaminenkin voidaan kokea holhoavana. Toisaalta sen näkyväksi tekeminen, että järjestössä arvostetaan tämän kaltaista moninaisuutta voi auttaa lisäämään liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden osuutta luottamusrooleissa tai vapaaehtoisena. Näkyvyys kertoo, että järjestö arvostaa vammaiserityistä urheilun tai soveltavan liikunnan osaamista. Siksi suunnitelman kirjaaja joutuu miettimään tarkoin, miten sanansa asettaa. Lumilautaliitto on ratkaissut ongelman esittelemällä ensin esteettömyyttä, arvoja ja moninaisuutta. Sen jälkeen on helpompi tuoda esiin tavoite saada liiton hallitukseen myös vammaislautailun edustaja.

YHTEENVETO

Näkykö liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden osallisuus liikuntaa edistävien järjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa?

Opetus- ja kulttuuriministeriön vaatimus tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toimittamisesta liikuntaa edistävien järjestöjen valtionapuhakemuksen liitteeksi 2016–2017 pakotti järjestöt ottamaan yhdenvertaisuuteen kantaa. Siitä on seurannut sekä strategisia että konkreettisia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimenpiteitä liikkumis- ja toimintaesteisten osallistumisen parantamiseksi.

Analyysissä oli mukana kaikkiaan 117 liikuntaa edistävän järjestön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusdokumentti. Niistä 101 (86 %) mainitsee vammaiset (liikkumis- ja toimintaesteiset) henkilöt ja 98:lla (84%) on vammaisten (liikkumis- ja toimintaesteisten) henkilöiden osallistumista kuvaavia konkreettisia kirjauksia (esimerkiksi esteettömyys). Kuitenkin vain 15 (13 %) on huomionnut sen, että liikkumis- ja toimintaesteinen henkilö on myös potentiaalinen työntekijä tai vapaaehtoistoimija, mikä viittaa siihen, että vammaiset nähdään perinteiseen tapaan palvelujen kohteina. Näistä vain viidessä (Cheerleading, Lumilauta, Moottoriurheilu, Ratsastajainliitto, Paralympiakomitea) on huomioitu liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden työllistyminen tai sivuttu sitä.

Järjestöistä 89 prosenttia (76) mainitsee esteettömyyden ja saavutettavuuden. Uimaliitto ja Ratsastajainliitto ovat menneet pisimmälle laatimalla laajan tarkistuslistan esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseen lajin toimintaympäristössä. Useista muista dokumenteista puuttuvat konkreettiset esimerkit tai esteettömyyden ja saavutettavuuden määrittely jää epämääräiseksi. Vammaispalvelut liikunnan tukena (kuten kuljetuspalvelut, apuvälineet tai henkilökohtainen apu) mainitaan harvoin. Järjestöistä 50 (43 %) on tunnistanut inklusion kaksoisstrategian. Moniperustaisen syrjinnän on maininnut vain kaksi järjestöä (CP-liitto ja VAU). Vammaisurheilun ja -lajien ja soveltavan liikunnan käsitteitä käytetään kirjavasti. Vain neljässä lajiliitossa (Cheerleading-, Lumilauta-, Moottori- ja Ratsastajainliitto) ja kolmessa muussa liikuntaa edistävässä järjestössä (Paralympiakomitea, Parkinsonliitto, Kainuun Liikunta) esiintyvät kaikki tässä analysoidut teemat.

Liikkumis- ja toimintaesteisten (vammaisten) palvelut ja osallistuminen nähdään enemmän erillisinä ja kohdennettuina kuin yleisesti kaikille tarjolla olevina avoimina. Medikalismi on ymmärrettävä sitä

kautta, että integraation prosessit ovat alkujaan käynnistyneet vammaiskilpaurheilun aloitteesta, ja siellä kilpailukelpoisuus määrittyy vamman tai toimintakyvyn kautta (ks. esim. Saari 2011a; 2015a). Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon laaja-alainen edistäminen edellyttää kuitenkin painopisteen siirtämistä kohti sosiaalista näkökulmaa, jossa päähuomio ei kohdistu vammaan tai sairauteen eikä ennalta määriteltyihin ryhmiin, vaan yksilön ja ympäristön väliseen kulloiseenkin suhteeseen (Pyykkönen 2016, 7). Positiivisesti tulkittuna esteettömyys- ja saavutettavuusmainintojen runsauden voi tulkita merkinä muutoksesta kohti sosiaalisen mallin mukaista toimintaa.

Miltä liikuntaa edistävien järjestöjen yhdenvertaisuustilanne näyttää suunnitelmien valossa?

Yleensä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen on käynnistetty nimeämällä toiminnanjohtaja tai muu työntekijä vastaamaan asiakirjan kirjoittamisesta. Prosessin aluksi on tehty nykytilan selvitys. Tuloksia on käsitelty hallituksessa tai nimetyssä työryhmässä. Vastuuhenkilö on koonnut asiakirjaluonnoksen, jota on käsitelty hallituksessa. Esimerkiksi Golfliitto kertoo, että työkirjan vastuuhenkilönä toimi liiton seurapalvelupäällikkö, työkirja käsiteltiin johtoryhmässä marraskuussa 2016, se on esitelty liittohallitukselle 25.11.2016, ja ”nimetty päivitettäväksi työkirjaksi, jota päivitetään ja tarkastellaan säännöllisesti”. Joissakin asiakirjoissa kerrotaan suoraan, että laatimisesta vastasi toiminnanjohtaja yksin ja vei tiedoksi hallitukseen. Laajimmissa prosesseissa on nimetty työryhmä, toteutettu nykytilan kartoitus kyselyn avulla, koottu tulokset ja käsitelty niitä ja suunnitelman eri versioita erilaisissa tilaisuuksissa, kuten johtoryhmässä, hallituksessa ja/tai liittokokouksessa. Lopullinen suunnitelma on julkaistu järjestön verkkosivuilla. Tässä arvioinnissa ei ollut mahdollista lähteä tarkastelemaan, miten suunnitelmaa on jalkautettu esimerkiksi toiminnan tasolle tai seuroihin, tai miten sitä on päivitetty.

117 analysoidun dokumentin joukossa on mukana laaja kirjo erilaisia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Lajiliitoista Lumilautaliiton, Palloliiton, Ratsastajainliiton, Salibandyliiton ja Uimaliiton suunnitelmat ovat perusteellisia, hyvin laadittuja ja niissä on huomioitu liikkumis- ja toimintaesteiset liikkujat ja toimijat. Heikoimmissa dokumenteissa on menty hipoen riman yli siteeraamalla yhdenvertaisuuslakia ja todettu sen jälkeen, että järjestö sitoutuu noudattamaan sitä. Useassa dokumentissa luetellaan tasa-arvolakiin ja yhdenvertaisuuslakiin liittyviä käsitteitä, mutta kirjaukset oman järjestön yhdenvertaisuudesta puuttuvat. Yhden lajiliiton dokumentti on alkuperäismuotoiluineen kopio neljästä muusta. Nykytilan kuvaukset ja toimenpiteet ovat menneet sekaisin, tai dokumenteissa kuvataan vain nykytilaa ja varsinaiset kehittämistoimenpiteet puuttuvat. On dokumentteja, joissa keskitytään vain työnantajanäkökulmaan, ja vastaavasti dokumentteja, joissa keskitytään vain palveluihin. Seuranta-suunnitelma ja vastuuhenkilöt puuttuvat. Usea dokumentti on päiväämätön, ja sen valmistumisajankohdasta joutuu arvioimaan sisällön tai ministeriöön saapumisleiman valossa. Kesällä 2018 yhdenvertaisuussuunnitelma löytyi vain 75 järjestön verkkosivuilta, mistä voi arvella, että kolmasosa on tehty rahoittajan vaatimuksesta eikä niitä ole tarkoitettukaan ohjaamaan toimintaa.

52 lajiliiton alkuperäisaineistossa näyttäisi olevan mukana 43 vuosina 2015–2016 ja yhdeksän vuoden 2017 jälkeen laadittua dokumenttia. Suurin osa (21) on kirjannut aikomuksen seurata toteutusta vuosittain esimerkiksi toimintasuunnitelman tai vuosikertomuksen laatimisen yhteydessä. Esimerkiksi Suomen Urheiluliitto on 2015 valmistuneessa suunnitelmassaan määritellyt seurannan ja päivityksen osaksi ”eettisen valiokunnan toimenkuvaa, tavoitteiden kirjaamisen, toimeenpanon ja viestinnän ohel-

la”. 16 liittoa oli suunnitellut seuranta-ajaksi kaksi vuotta tai enemmän ja 15 järjestöä ei ole kirjannut seurantaa lainkaan. Verkkoetsinnän ja Olympiakomitean kyselyn (aineistonhankintavaiheet 3 ja 4) perusteella vuonna 2015 työnsä käynnistäneistä osa on jo ehtinyt päivittämään verkkosivuilleen uudet tarkistetut suunnitelmat vuosille 2017 ja 2018. Esimerkiksi Kamppailuliitot ovat päivittäneet dokumenttiaan jo kaksi kertaa. Kesän aineistoetsinnän aikaan enemmistöllä näytti olevan sama vuonna 2015 tai 2016 laadittu ja ministeriölle lähetetty dokumentti. Toisaalta usea on aikatauluttanut tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivityksen kuluvalle syksylle. Jos asiaan perehtyneet tutkijatkaan eivät pysy ajan tasalla, eivät todennäköisesti ministeriön virkamiehetkään tiedä mikä on nykytila.

Liikuntaa edistävien järjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusdokumentteja ei tässä arvioinnissa nähty mielekkäänä asettaa paremmuusjärjestykseen tai verrata arvioinnin tuloksia 2016–2018 myönnettyihin valtionapuihin. Järjestöjen toiminnan tarkoitus ja tavoitteet eroavat toisistaan. Ne ovat joutuneet laatimaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmansa puutteellisella ohjeistuksella, jonka seurauksena dokumentit ovat sisällöltään, laajuudeltaan ja käsittelytavoiltaan hyvin erilaisia. Lisäksi tässä arvioinnissa keskityttiin vain vammaisuuteen, terveydentilaan ja toimintakykyyn, ja mahdolliset muut syrjintäperusteet ja sukupuolten tasa-arvo jätettiin tarkastelematta. Ei myöskään ole takeita, että tähän tarkasteluun saatiin juuri ministeriöön lähetetyt tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusdokumentit, koska suunnitelmat jouduttiin kokoamaan puolentoista vuoden aikana eri lähteistä.

Tästä arvioinnista puuttui kuusi yhdenvertaisuussuunnitelmaa, ja analyysin ulkopuolelle jätettiin kahden järjestön dokumentit. Jos nämä kahdeksan lisätään keskeneräisiksi jääneisiin, ylimalkaisilta vaikuttaviin ja suorastaan kehnoihin tuotoksiin, päädytään siihen, että noin neljäsosalla liikuntaa edistävästä järjestöistä on isoja puutteita tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa. Eteenpäin on silti menty, jos tilannetta vertaa 2016 tilanteeseen (vrt. Turpeinen & Hakamäki 2018, 71–72), jolloin ”yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat olivat kolmasosalla järjestöistä hyvällä tai erinomaisella tasolla, kolmasosalla tyydyttävällä tasolla, ja kolmasosa ei ollut tehnyt suunnitelmaa tai se oli hyvin puutteellinen”.

Suositukses

Tämän raportin valossa yhdenvertaisuussuunnitelmien käyttäminen valtionapujen korotusten perusteena on ongelmallista. Liikuntaa edistäville järjestöille ei ole annettu tarpeeksi selkeitä ohjeita mitä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan tulee kirjata ja miten sen päivityksiä seurataan. Etenkin pienille järjestöille suunnitelman laadinta on ollut vaativa tehtävä. Tuloksena on kirjava kokoelma erilaisia dokumentteja, joista moni on toimitettu ministeriöön keskeneräisenä, ja joiden valmistumista ei ole seurattu. Opetus- ja kulttuuriministeriö ei ole myöskään julkaissut arviointikriteerejä, joiden kautta järjestöt olisivat saaneet palautetta suunnitelmiansa kehittämiseksi. Ministeriön olisi hyvä katsastaa onko täydennyslupaukset lunastettu ja seuraavassa vaiheessa siirtää arvioinnin ja palkitsemisen painopistettä yhdenvertaisuustyön tuloksiin. Mahdollisista päivityspyynnöistä ja arviointikriteereistä olisi hyvä viestiä ajoissa, koska hyvään hallintotapaan kuuluvat tiedon avoimuus ja läpinäkyvyys.

Valtionavustusjärjestelmän muutostyössä on hyvä huomioida, että viranomaisilla eli liikunnan vastualueella OKM:llä on YK:n vammaissopimuksen mukainen velvoite varmistaa, että vammaisella henkilöllä on mahdollisuus järjestää liikuntaa ja osallistua liikuntaan, päästä liikuntapaikoille ja saada

palveluja liikuntatoimintojen järjestäjiltä. Tehdyistä toimenpiteistä tulee raportoida säännöllisesti. Kaksoisstrategian soveltaminen puolestaan merkitsee, että valtion liikuntaneuvosto joutuu sisällyttämään kaikkeen toimintaansa sekä tiettyjen ryhmien erillisen tarkastelun että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoajattelun valtavirtaistamisen (Pyykkönen, 2016). Harrastamisen lisäksi on olennaista kysyä kuinka yhdenvertaista ja tasa-arvoista on liikunnan järjestämiseen osallistuminen ja liikunnan parissa työskentely (emt, 6).

Kaksoisstrategian seuranta ja arviointi liikunnan kansalaistoiminnassa ei ole helppoa. Inklusioon tähtäävät liikunnan integraation prosessit ovat monimutkaisia ja esimerkiksi käytetyt käsitteet ovat muu- toksessa. Yleisten liikuntajärjestöjen on hankala tietää mikä on kulloinkin sopivaa tai täsmällinen tapa kuvata vammaisten tai liikkumis- ja toimintaesteisten henkilöiden tai vammais- tai paraurheilijoiden osallistumismahdollisuuksia tai esimerkiksi vammaisurheilulajin paikkaa järjestössä. Vammaisurheilun ja soveltavan liikunnan valtakunnallisten toimijoiden on syytä pysähtyä kaksoisstrategian (yhdessä ja erikseen -ajattelu) äärelle, sopia käytettävistä käsitteistä, koordinoita integraation prosesseja nykyistä paremmin ja käydä asiasta keskustelua Valtion liikuntaneuvoston kanssa.

Liikuntaa edistävien järjestöjen tulisi päivittää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiaan vähintään 2–3 vuoden välein ja aina isojen muutosten (kuten muutto) yhteydessä. Lisäksi niitä tulisi tarkistaa toimintasuunnitelman ja vuosikertomuksen laatimisen yhteydessä. Päivitykset ja vastuut on hyvä kirjata alkuperäisen dokumentin oheen, jotta tieto pysyy tallella myös mahdollisissa henkilömuutoksissa. Hyvä suunnitelma sisältää kuvauksen järjestön tavoitteista ja arvoista, (lyhyen) taustoituksen keskeisistä laeista ja yhdenvertaisuussuunnitelman laadintaprosessista. Siitä löytyvät katsaus nykytilaan (nykytilan analyysi), pitkän ja lyhyen aikavälin tavoitteet sekä konkreettiset toimenpiteet yhdenvertaisuuden edistämiseksi järjestön eri osa-alueilla. Siinä on käsitelty sekä palvelujen yhdenvertaisuus että työntekijöiden yhdenvertaisen kohtelun periaatteet (työsuojaus), mukaan lukien myös liikkumis- ja toimintaesteiset työnhakijat ja työntekijät. Erityisryhmille kohdennettujen palveluiden lisäksi yhdenvertaisuussuunnitelmaan kannattaa kirjata myös keinot, joilla edistetään järjestön yleiseen toimintaan osallistumista eri tasoilla ja erilaisissa toimijaroleissa (kaksoisstrategia). Hyvä suunnitelma sisältää myös seuranta-suunnitelman vastuutahoineen ja aikatauluineen. Lyhyesti sanottuna hyvästä suunnitelmasta erottuvat prosessin kuvaus, nykytila, tavoitteet, toimenpiteet, vastuut ja seuranta. Se on julkinen, se on laadittu aidosti ohjaamaan toimintaa ja siinä on toden tuntu.

Suunnitelmadokumentin rinnalle ja sitä täydentämään voi laatia tarkennettuja toimenpideohjelmiä. Suunnitelman kuvitus ja taitto (esimerkiksi Lumilautaliitto, Salibandyliitto) voi helpottaa aiheen käsitelyä ja pelkistetyn graafisen ohjelmaversion laatiminen viestintää (esimerkiksi Olympiakomitea ja SUEK).

Etenkin lajiliitot ovat hyödyntäneet Valon (nykyinen Olympiakomitea) järjestämiä yhdenvertaisuusklinikoita ja kyselypohjaa. Kyselyä ja siihen liittyvää ohjeistusta olisi hyvä päivittää. Jos kysely osoitetaan vain luottamusjohdolle sekä liiton kokopäiväisille toimihenkilöille, jäävät kuulematta ne potentiaaliset osallistujat tai asiakkaat, jotka eivät vielä ole toiminnassa mukana, mutta jotka ehkä haluaisivat tulla mukaan. Yhdenvertaisuusklinikoilla ja ohjeiden päivityksessä tulee huomioida esteettömyys ja saavutettavuus sekä muut vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (27/2016) velvoitteet.

Lähteet

Halila, H. 2016. Liikuntajärjestöjen valtionavustukset. Selvitys valtionavustusjärjestelmän kehittämisestä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:32.

Helsingin kaupunki 2018. Saavutettava sisältö Opas suunnitteluun ja sisällöntuotantoon. https://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/TPR/opas_saavutettavaan_sisaltoon.pdf Luettu 8.12.2018.

Invalidiliitto & VAU. Esteetön ja saavutettava liikuntatapahtuma tarkistuslista. <https://www.vammaisurheilu.fi/palvelut/esteettomyys> Luettu 20.10.2018.

Jaakola, T. 2018. Kohtuulliset mukautukset yhdenvertaisuuden edistäjänä. <https://www.vamlas.fi/kohtuulliset-mukautukset-yhdenvertaisuuden-edistajina/> Luettu 16.11.2018.

Kilpelä, N. & Saari, A. 2016. Esteettömyyden toteutuminen lähiliikuntapaikoilla vaatii hyvää suunnittelua. Käsikirjoitus 26.9.2016 Jyväskylän yliopisto/ IMPALA-hanke. Julkaistu englanniksi teoksessa Suomi & Kotthaus (eds.) Neighbourhood sport facility, LIKES 2017.

Kilpelä, N. (toim.) & Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry 2014. Esteettömät sisäliikuntatilat. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Liikuntapaikkajulkaisu 106, Rakennustieto Oy.

Kilpelä, N. & Saari, A. 2013. Esteettömyyden edistäminen lähtee faktojen tunnistamisesta. Liikunta & Tiede, 6/2013, 86–87.

Kilpelä, N. & Saari, A. 2014. Liikunnan koulutuskeskusten esteettömyyskartoitukset. Yhteenveto 12.3.2014. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.

Kilpelä, N. 2011. Este-hanke 2010. Este-kyselyn yhteenveto. http://www.vammaisurheilu.fi/images/tiedostot/Esienteettomyys/este-kyselyn_yhteenveto_2011.doc Luettu 20.10.2018.

Kurki, K. 2018. Periaatteet, velvoitteet ja edut liikkeessä. Systemiteoreettinen tulkinta lajiliittojen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyöstä. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Kyllönen, M. 2017. Samalla viivalla? Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Suomessa. SUEK ry:n julkaisu urheilun eettisistä asioista nro 1. Aldus Oy, Lahti.

Lehtonen, K. 2018. Liikunta ja urheilu Suomessa. Rakenteet, toimijat ja talous. Luentomateriaali (urheiluorganisaatioiden johtaminen), Jyväskylän yliopisto.

Makkonen, T. 2015. Uusi yhdenvertaisuuslaki -mikä muuttui? Oikeusministeriön erityisasiantuntija Timo Makkosen luento 5.2.3015.

Oikeusministeriö. Yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalu. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Yhdenvertaisuuden+arvioinnin+opas> Luettu 1.9.2018.

Olympiakomitea 2018a. Urheiluyhteisön reilun pelin ihanteet ja tavoitteet Hallituksen esitys syyskokoukselle 24.11.2018. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2018/11/liite-2-urheiluyhteison-reilun-pelin-ihanteet-ja-tavoitteet.pdf> Luettu 6.12.2018.

Olympiakomitea 2018b. Yhdenvertaisuussuunnitelmien arviointi tasa-arvon ja häirinnän näkökulmista, uutinen 5.11.2018. <https://www.olympiakomitea.fi/2018/11/05/yhdenvertaisuussuunnitelmien-arviointi-tasa-arvon-ja-hairinnan-nakokulmasta/> Luettu 6.11.2018.

Olympiakomitea 2018. Olympiakomitean yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-ohjelma. Verkkojulkaisu. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2018/05/olympiakomitean-yhdenvertaisuus-ja-tasa-arvo-ohjelma-2018-1019.pdf> Luettu 20.10.2018.

Pyykkönen, T. 2016. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa – taustaselvitys valtion liikunta-neuvostolle ja sen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaostolle. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:1.

Pyykkönen, T. & Rikala, S. 2018. Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:2.

Sisäasiainministeriö 2010. Yhdenvertaisuussuunnittelun opas. Sisäasiainministeriön julkaisut 10/2010.

Sisäasiainministeriö 2011. Kop, kop – Pääseekö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisjärjestöille. Sisäasiainministeriön julkaisu 28/2011.

Saari, A. 2011a. Inklusion nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa. Tavoitteena kaikille avoin liikunnallinen iltapäivätoiminta. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health, 174.

Saari, A. 2011b. Kaikille avoimen liikuntakulttuurin esteet ja nosteet. Väliraportti liikunta- ja urheilujärjestöjen integraation prosesseista. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry. Saatavilla: http://www.vammaisurheilu.fi/images/tiedostot/Raportit/kaikille_avoimen_liikuntakulttuurin_esteet_ja_nosteet_2011.pdf

Saari, A. 2015a. Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:1.

Saari, A. 2015b. Erityisliikunta ja vammaisurheilu seuroissa. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry. <http://www.vammaisurheilu.fi/images/tiedostot/ladattavat-tiedostot/vammaisurheilujaerityisliikuntaseuroissa2015-1.pdf>

Saarinen, K., Kauhanen, K. & Mononen, K. 2018. Kansallinen luokittelukäsikirja. Suomen Paralympiakomitea.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018–2019. STM 2/2018.

Suomen Liikunta ja Urheilu SLU 2004. Reilu Peli Suomalaisen liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet Hyväksytty SLU:n syyskokouksessa 20.11.2004. Suomen Liikunta ja Urheilu ry, 4/2005. SLU-paino.

Suomen Uimaliitto 2017. Yhdenvertaisuus – jotta kaikilla olisi mahdollisuus osallistua, tarkistuslista 15.3.2017. https://www.uimaliitto.fi/site/assets/files/11353/yhdenvertaisuus_tapahtumissa_id_166500.pdf

Turpeinen, S. & Hakamäki, M. (toim) 2018. Liikunta ja tasa-arvo 2017 Katsaus sukupuolten tasa-arvon nykytilaan liikunta-alalla. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:6.

Valo, valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry: Yhdenvertainen urheilu. www.sport.fi/arvot-ja-vastuullisuus/yhdenvertainen-urheilu Luettu 20.10.2018.

Valo, valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry 2013. Urheiluyhteisön Reilun Pelin tavoitteet ja ihanteet. Verkkojulkaisu. https://storage.googleapis.com/valo-production/2016/12/urheiluyhteison_reilun_pelin_ihan-teet_ja_tavoitteet.pdf Luettu 20.10.2018.

Valo, valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry. Askelmerkit yhdenvertaisuussuunnitteluun, kyselylomake:[www.sport.fi/arvot-ja-vastuullisuus/ yhdenvertainen-urheilu/askelmerkit-yhdenvertaisuussuunnitteluun](http://www.sport.fi/arvot-ja-vastuullisuus/yhdenvertainen-urheilu/askelmerkit-yhdenvertaisuussuunnitteluun) Luettu 21.10.2018.

Verhe, I., Ruti, M. & Suomen Invalidien Urheiluliitto 2007. Esteetön luontoliikunta. Opetusministeriö, Liikuntapaikkajulkaisu 93. Rakennustieto Oy.

Lainsäädäntö

- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986).
- Liikuntalaki (390/2015).
- Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014).
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016).
- Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017).

LIITTEET

Liite 1: Aineiston hankinta

LIITE 1

Vammaisuus, terveydentila ja toimintakyky
liikuntajärjestöjen yhdenvertaisuussuunnitelmissa

LIIKUNTAA EDISTÄVÄT JÄRJESTÖT	aineistonhankinta
Lajiliitot	
AKK-Motorsport ry	5
Sukeltajaliitto ry	4
Suomen Amerikkalaisen Jalkapallon Liitto ry	3
Suomen Ampumaurheiluliitto ry	1
Suomen Biljardiliitto ry	3
Suomen Cheerleadingliitto ry	4
Suomen Curlingliitto ry	4
Suomen Golfliitto ry	3
Suomen Hiihtoliitto ry	1
Suomen Hockeyliitto ry	3
Suomen Ilmailuliitto ry	3
Suomen Jousiampujain Liitto ry	3
Suomen Judoliitto ry	3
Suomen Jääkiekkoliitto ry	2
Suomen Jääpalloliitto ry	3
Suomen Karateliitto ry	2
Suomen Kaukalopallo- ja Ringeteliitto ry	3
Suomen Keilailuliitto ry	1
Suomen Kiipeilyliitto ry	3
Suomen Koripalloliitto ry	2
Suomen Krikettiliitto	1
Suomen Käsipalloliitto ry	3
Suomen Lentopalloliitto ry	3
Suomen Liitokiekkoliitto ry	3
Suomen Luisteluliitto ry	1
Suomen Lumilautaliitto ry	1
Suomen Melonta- ja Soutuliitto ry	3
Suomen Miekka- ja 5-otteliitto ry	1
Suomen Moottoriliitto ry	3
Suomen Nyrkkeilyliitto ry	3
Suomen Painiliitto ry	3
Suomen Painonnostoliitto ry	2
Suomen Palloliitto ry	3
Suomen Pesäpalloliitto ry	4
Suomen Petanque-Liitto SP-L ry	3
Suomen Purjehdus ja Veneily ry	1
Suomen Pyöräilyunioni ry	2
Suomen Pöytätennisliitto ry	3
Suomen Ratsastajainliitto ry	1
Suomen Rugbyliitto ry	2

AINEISTON HANKINTA

- 1= OKM kirjaamo 2017
- 2=OKM kirjaamo 2018
- 3=verkkosivut kesä 2018
- 4=OK:n kysely
- 5= OKM, elokuu 2018

Suomen Salibandyliitto ry	1
Suomen Shakkiliitto ry	2
Suomen Squashliitto ry	2
Suomen Sulkapalloliitto ry	3
Suomen Suunnistusliitto ry	2
Suomen Taekwondoliitto ry	2
Suomen Taitoluisteluliitto ry	1
Suomen Tanssiurheiluliitto ry	2
Suomen Tennisliitto ry	2
Suomen Triathlonliitto ry	3
Suomen Uimaliitto ry	3
Suomen Urheiluliitto ry	1
Suomen Vesihiihtourheilu ry	1
Suomen Voimisteluliitto ry	3
Muut liikuntaa edistävät järjestöt	
Barents Urheilu (ent. Kalottieurheilu) ry	2
Suomen Fitnessurheilu ry (ent. IFBB ry)	4
Pyöräliitto ry	2
Reserviläisurheiluliitto ry	3
Suomen Agilityliitto ry	1
Suomen Aikidoliitto ry	3
Suomen Aikuisurheiluliitto ry	3
Suomen Dartsliitto ry	3
Suomen Frisbeegolfliitto ry	4
<i>Suomen Elektronisen Urheilun Liitto SEUL ry</i>	
<i>Suomen I.T.F. Taekwon-do ry</i>	
Suomen Kendoseurojen Keskusliitto ry	5
Suomen Kuurojen Urheiluliitto ry	3
<i>Suomen Kyykkäliitto ry</i>	
Suomen Latu ry	3
<i>Suomen Metsästäjäliitto ry</i>	
Suomen Monikulttuurinen Liikuntaliitto FIMU ry	3
Suomen Moottorikelkkailijoiden Yhdistys ry	5
Suomen Muay Thai-liitto ry	3
Suomen NMKY:n Urheiluliitto ry	3
Suomen Potkunyrkkeilyliitto ry	1
Suomen Ratagolfliitto ry	4
Suomen Sotilasurheiluliitto ry	4
<i>Suomen Tikkaurheiluliitto STURL ry</i>	
Suomen Työväen Urheiluliitto ry	3
Suomen Valjakkourheilijoiden Liitto ry	3
Suomen Voimanostoliitto ry	2
Työväen Retkeilyliitto ry	5
WAU ry	4
Erityisryhmät	
Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry	1
Suomen Erotuomarien Liitto ry	4
Suomen Liikunnan Ammattilaiset ry	1

Suomen Urheilufysioterapeutit ry	5
<i>Suomen Urheilulääkärit ry</i>	
Suomen Urheilumanagerit ry	5
Suomen Valmentajat ry	2
Urheiluopistojen yhdistys ry	4
Urheilutoimittajain liitto ry	4
Koululais- ja opiskelijaliikuntajärjestöt	
Koululiikuntaliitto ry	1
Opiskelijoiden Liikuntaliitto ry	1
Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urhe	1
Liikunnan palvelujärjestöt	
Finlands Svenska Idrott FSI rf	2
Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry	4
Soveltava Liikunta SOVELI ry	3
Suomen Olympiakomitea ry	1
Suomen Paralympiakomitea ry	2
Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto ry	1
Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta ry	1
Muut järjestöt	
Epilepsialiitto ry	2
Hengitysliitto Heli ry	2
Mielenterveyden Keskusliitto ry	4
Neuroliitto ry	5
Suomen CP-liitto ry	5
Suomen Parkinson-liitto ry	2
Suomen Reumaliitto ry	4
Suomen Sydänliitto ry	4
Liikunnan aluejärjestöt	
Etelä-Karjalan Liikunta ja Urheilu ry	5
Etelä-Savon Liikunta ry	3
Etelä-Suomen Liikunta ja Urheilu ry	1
Hämeen Liikunta ja Urheilu ry	3
Kainuun Liikunta ry	1
Keski-Pohjanmaan Liikunta ry	1
Keski-Suomen Liikunta ry	1
Kymenlaakson Liikunta ry	4
Lapin Liikunta ry	2
Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry	3
Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry	1
Pohjois-Karjalan Liikunta	1
Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ry	5
Pohjois-Savon Liikunta	1
Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry	2

Liite 2: Verkkoaineisto

LIITE 2

1.6.-15.8.2018

Suomen Amerikkalaisen Jalkapallon Liitto ry	2016-2017: http://www.sajl.fi/@Bin/5813776/Yhdenvertaisuussuunnitelma+SAJL+2016.pdf
Suomen Biljardiliitto ry	https://www.sbil.fi/liitto/yhdenvertaisuussuunnitelma/
Suomen Golfliitto ry	Yhdenvertaisuustyökirja2018: https://golf.fi/wp-content/uploads/sites/52/2018/05/Yhdenvertaisuus-ty%C3%B6kirja.pdf
Suomen Hockeyliitto ry	Yhdenvertaisuussuun (löytyy googlettamalla, ei nettisivuilta). 2017-2021: http://docplayer.fi/47043984-Suomen-hockeyliitto-ry-n-yhdenvertaisuussuunnitelma.html
Suomen Ilmailuliitto ry	2017: https://www.ilmailuliitto.fi/wp-content/uploads/2017/01/yhdenvertaisuussuunnitelma-sil.pdf
Suomen Jousiampujain Liitto ry	2016-2017: https://www.sjal.fi/sjal/yhdenvertaisuussuunnitelma/
Suomen Judoliitto ry	2018-2019: https://www.judoliitto.fi/site/assets/files/6296/kamppailulajien_yhdenvertaisuussuunnitelma_2018-2019.pdf
Suomen Jääpalloliitto ry	SJPL strategia 2015-2020: http://www.finbandy.fi/sjpl/doc/tasa.pdf
Suomen Kaukalopallo- ja Ringetteliitto ry	2016: http://www.skr.fi/File/Vuosikokoukset/SKRL_tasa_arvo_ja_yhdenvertaisuussuunnitelma_2016.pdf?566064
Suomen Kiipeilyliitto ry	2018: http://www.climbing.fi/sites/default/files/SKIL%20Yhdenvertaisuus-%20ja%20tasa-arvosuunnitelma%20_0.pdf
Suomen Käsipalloliitto ry	2016-2018: https://finnhandball.net/wp-content/uploads/2014/03/Suomen-K%C3%A4sipalloliitto-ry-Yhdenvertaisuus-ja-tasa-arvosuunnitelma-2016-2018.pdf
Suomen Lentopalloliitto ry	2016: http://www.lentopalloliitto.fi/urheilua/lentopalloliitto/liiton-yhdenvertaisuussuunnitelma.html
Suomen Liitokiekkoliitto ry	2017-2020: http://www.ultimate.fi/ultimate/site/wp-content/uploads/2011/04/SuomenLiitokiekkoliitto_yhdenvertaisuussuunnitelma_2017-2020_final.pdf
Suomen Melonta- ja Soutuliitto ry	2016: http://melontajasoutuliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/abf3c4633156aa154b41bb70473e5b8f/1528270616/application/pdf/1124564/Yhdenvertaisuus-%20ja%20tasa-arvosuunnitelma.pdf
Suomen Moottoriliitto ry	2017: http://www.moottoriliitto.fi/site/assets/files/1870/sml_yhdenvertaisuus-ja_tasa-arvosuunnitelma_2017_1_0_30_1_2017.pdf
Suomen Nyrkkeilyliitto ry	Yhdessä kamppailulajien kanssa 2016-2017: https://nyrkkeilyliitto-com-bin.directo.fi/@Bin/e173d72327f9ace1295d4ffa7f0e91d0/1533549504/application/pdf/810358/Yhdenvertaisuussuunnitelma.pdf
Suomen Painiliitto ry	2016-2017: Yhdessä Kamppailulajien kanssa http://www.painiliitto.net/tiedostot/muut/Kamppailulajien_yhdenvertaisuussuunnitelma_2016-2017.pdf
Suomen Palloliitto ry	2016-2018: https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/Palloliitto/yhdenvertaisuussuunnitelma_2016-2018.pdf
Suomen Petanque-Liitto SP-L ry	https://www.petanquefinland.com/liitto/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuun/
Suomen Pöytätennisliitto ry	2018: http://www.sptl.fi/sptl_uudet/?p=10997
Suomen Sulkapalloliitto ry	2015: https://www.sulkapallo.fi/liitto/yhdenvertaisuus-ja-tasa-arvo/
Suomen Triathlonliitto ry	2017-2019: https://www.triathlon.fi/@Bin/869497/Suomen+Triathlonliitto+yhdenvertaisuus_tasaarvosuunnitelma+2017_2019.pdf
Suomen Uimaliitto ry	2018: https://www.uimaliitto.fi/liitto/yhdenvertaisuus/

Vammaisuus, terveydentila ja toimintakyky liikuntajärjestöjen yhdenvertaisuussuunnitelmissa

Suomen Voimisteluliitto ry	2016: https://www.voimistelu.fi/Portals/0/Liitto/Dokumentit/Yhdenvertaisuus-%20ja%20tasa-arvosuunnitelma_Voimisteluliitto%202016VALMISPDF.pdf
Reserviläisurheiluliitto ry	2016: https://resul.fi/liitto/yhdenvertaisuussuunnitelma/
Suomen Aikidoliitto ry	2016-2017: Yhdessä Kamppailulajien kanssa https://www.aikidoliitto.fi/wp-content/uploads/2016/09/kamppailulajien_yhdenvertaisuussuunnitelma_2016-2017.pdf
Suomen Aikuisurheiluliitto ry	2016: https://www.saul.fi/wp-content/uploads/2018/06/SAUL-YV-TA-ohjelma.pdf
Suomen Dartslitto ry	2017: http://www.darts.fi/docs/File/Yleista/Saannot/Yhdenvertaisuus%20ja%20tasa-arvo-ohjelma%20SDL.pdf
Suomen Kuurojen Urheiluliitto ry	2018: http://www.skul.org/wp-content/uploads/2012/09/Yhdenvertaisuus-ja-tasa-arvoohjelma.pdf
Suomen Latu ry	2016-2018: https://www.suomenlatu.fi/media/yhdenvertaisuussuunnitelma-suomen-latu-ry-2016-18-1.pdf
Suomen Monikulttuurinen Liikuntaliitto FIMU ry	Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma 2018-2019: https://www.fimu.org/@Bin/1018490/FIMU+Yhdenvertaisuus+ja+Tasa-arvosuunnitelma+2018.pdf
Suomen Muay Thai-liitto ry	2018: http://www.muaythai.fi/?page_id=2111
Suomen NMKY:n Urheiluliitto ry	Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma: https://www.ymca.fi/materiaalit/
Suomen Työvään Urheiluliitto ry	2017: https://issuu.com/tul_ry/docs/tasa-arvo-ohjelma_verkko
Suomen Valjakkourheilijoiden Liitto ry	2017: http://www.vul.fi/wp-content/uploads/2017/10/VUL-yhdenvertaisuus-ja-tasa-arvosuunnitelma_25.10.2017.pdf
Soveltava Liikunta SOVELI ry	2016-2018: https://soveli-fi-bin.directo.fi/@Bin/abf3ee25076fa7eb4838086603a4f8aa/1539868443/application/pdf/1021375/SOVELIN%20YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA.pdf
Etelä-Savon Liikunta ry	Yhdenvertaisuussuunnitelma 2016: https://esliikunta-fi-bin.directo.fi/@Bin/ea85c8f627083531fcb3d961d323de1d/1533539470/application/pdf/532955/yhdenvertaisuussuunnitelma%20uusi.pdf
Hämeen Liikunta ja Urheilu ry	2016: https://hlu-fi-bin.directo.fi/@Bin/6ac2c6d0faca2b3ad1b7d19f0df68cdd/1528288310/application/pdf/661858/HLUyhdenvertaisuus_tasaarvoSuun_lopullinen2016.pdf
Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry	2016-2017: https://www.liiku.fi/site/assets/files/2309/yhdenvertaisuussuunnitelma.pdf

Liite 3: Tulokset järjestöittäin

LIITE 3 Tulokset järjestöittäin, sisällönanalyysi (n=117)

LIIKUNTAA EDISTÄVÄT JÄRJESTÖT	Toimintaky	Toimenpite	Vammaiski	Kaksoist	Muut roolit
1. Lajiliitot					
AKK-Motorsport ry	X	X	X	X	
Suomen Amerikkalaisen Jalkapallon Liitto ry	X	X	X	X	
Suomen Ampumaurheiluliitto ry	X	X	X	X	X
Suomen Biljardiliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Cheerleadingliitto ry	X	X	X	X	X
Suomen Golfliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Hiihtoliitto ry	X	X	X		
Suomen Hockeyliitto ry	X				
Suomen Ilmailuliitto ry	X	X	X		
Suomen Jousiampujain Liitto ry	X	X	X	X	
Suomen Judoliitto ry	X	X			
Suomen Jääkiekkoliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Jääpalloliitto ry	X	X			
Suomen Karateliitto ry	X	X			
Suomen Kaukalopallo- ja Ringeteliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Keilailuliitto ry	X	X			X
Suomen Kiipeilyliitto ry	X	X			
Suomen Krikettiliitto	X				
Suomen Käsipalloliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Lentopalloliitto ry	X	X	X		
Suomen Liitokiekkoliitto ry	X	X	X		
Suomen Luisteluliitto ry	X	X	X		
Suomen Lumilautaliitto ry	X	X	X	X	X
Suomen Melonta- ja Soutuliitto ry	X	X			
Suomen Miekkaile- ja 5-otteliitto ry	X	X			
Suomen Moottoriliitto ry	X	X	X	X	X
Suomen Nyrkkeilyliitto ry	X	X			
Suomen Painiliitto ry	X	X			
Suomen Painonnostoliitto ry					
Suomen Palloliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Pesäpalloliitto ry	X	X			
Suomen Petanque-Liitto SP-L ry					
Suomen Purjehdus ja Veneily ry	X	X	X	X	
Suomen Pyöräilyunioni ry	X	X	X		
Suomen Pöytätennisliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Ratsastajainliitto ry	X	X	X	X	X
Suomen Rugbyliitto ry					
Suomen Salibandyliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Shakkiliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Squashliitto ry	X				
Sukeltajaliitto ry	X	X			
Suomen Sulkapalloliitto ry	X	X			
Suomen Suunnistusliitto ry	X	X	X		
Suomen Taekwondoliitto ry	X	X			
Suomen Taitoluisteluliitto ry	X	X			
Suomen Tanssiurheiluliitto ry	X	X	X		
Suomen Tennisliitto ry	X	X			
Suomen Triathlonliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Uimaliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Urheiluliitto ry	X	X	X		
Suomen Vesihiihtourheilu ry	X	X	X	X	
Suomen Voimisteluliitto ry	X	X	X	X	

LIITE 3 Tulokset järjestöittäin, sisällönanalyysi (n=117)

LIIKUNTAA EDISTÄVÄT JÄRJESTÖT	Toimintaky	Toimenpite	Vammaiski	Kaksoistrat	Muut roolit
2. Muut liikuntaa edistävät järjestöt					
Barents Urheilu (ent. Kalottieurheilu) ry	X	X	X		
Suomen Fitnessurheilu ry (ent. IFBB ry)	X	X	X		
Pyöräliitto ry	X	X			X
Reserviläisurheiluliitto ry					
Suomen Agilityliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Aikidoliitto ry	X	X			
Suomen Aikuisurheiluliitto ry	X	X	X		
Suomen Dartsliitto ry	X	X			X
Suomen Frisbeegolfliitto ry	X	X	X		
Suomen Kendoseurojen Keskusliitto ry					
Suomen Kuurojen Urheiluliitto ry	X	X	X		
Suomen Latu ry	X	X			X
Suomen Monikulttuurinen Liikuntaliitto ry	X	X			
Suomen Moottorikelkkailijat Yhdistys ry	X	X	X		
Suomen Muay Thai-liitto ry					
Suomen NMKY:n Urheiluliitto ry	X	X	X		
Suomen Potkunyrkkeilyliitto ry	X	X			
Suomen Ratagolfliitto ry	X	X	X		
Suomen Sotilasurheiluliitto ry	X				
Suomen Työväen Urheiluliitto ry	X	X	X	X	
Suomen Valjakkourheilijoiden Liitto ry	X	X			
Suomen Voimanostoliitto ry	X	X	X	X	
Työväen Retkeilyliitto ry					
WAU ry					
3. Erityisryhmät					
Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry	X	X			
Suomen Erotuomarien Liitto ry					
Suomen Liikunnan Ammatillaiset ry	X	X			
Suomen Urheilufysioterapeutit ry	X	X			
Suomen Urheilumanagerit ry					
Suomen Valmentajat ry	X	X	X	X	
Urheiluopistojen yhdistys ry					
Urheilutoimittajain liitto ry	X	X			X
4. Koululais- ja opiskelijaliikuntajärjestöt					
Koululiikuntaliitto ry	X	X	X	X	
Opiskelijoiden Liikuntaliitto ry	X	X	X	X	
Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuurija urheiluliitto, SA X	X	X	X	X	

LIITE 3 Tulokset järjestöittäin, sisällönanalyysi (n=117)

LIIKUNTAA EDISTÄVÄT JÄRJESTÖT	Toimintaky Toimenpite				Vammaiski	Kaksoist	rat	Muut roolit
5. Liikunnan palvelujärjestöt								
Finlands Svenska Idrott FSI rf								
Soveltava Liikunta SOVELI ry	X	X	X	X				
Suomen Olympiakomitea ry	X	X	X	X				
Suomen Paralympiakomitea ry	X	X	X	X			X	
Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto ry	X	X	X	X				
Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta ry	X	X	X	X				
Suomen Urheilun Eettinen Keskus	X	X						
6. Muut järjestöt								
Epilepsialiitto ry								
Hengityслиitto Heli ry	X	X	X	X				
Mielenterveyden Keskusliitto ry								
Neuroliitto ry								
Suomen CP-liitto ry	X	X					X	
Suomen Parkinson-liitto ry	X	X	X	X			X	
Suomen Reumaliitto ry	X	X						
Suomen Sydänliitto ry		X					X	
7. Liikunnan aluejärjestöt								
Etelä-Karjalan Liikunta ja Urheilu ry	X	X	X	X				
Etelä-Savon Liikunta ry	X	X	X	X				
Etelä-Suomen Liikunta ja Urheilu ry	X	X	X	X				
Hämeen Liikunta ja Urheilu ry	X	X	X	X				
Kainuun Liikunta ry	X	X	X	X			X	
Keski-Pohjanmaan Liikunta ry	X	X	X	X				
Keski-Suomen Liikunta ry	X	X	X	X				
Kymenlaakson Liikunta ry	X	X	X	X				
Lapin Liikunta ry	X	X	X					
Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry	X	X	X	X				
Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry	X	X	X	X				
Pohjois-Karjalan Liikunta	X	X	X	X				
Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ry	X	X	X	X				
Pohjois-Savon Liikunta	X	X	X	X				
Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry	X	X						

